

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ Β' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΣΜΥΡΝΗ , ΜΙΚΡΑΣΙΑ

Η ΑΚΜΗ, Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ, Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Σχολικό έτος 2012-2013

3 Γ.Ε.Λ Κέρκυρας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Υπήρξε μια από τις μεγαλύτερες-ποσοτικά και ποσοστιαία- αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών στη σύγχρονη Ιστορία.

Σηματοδότησε την δραματικότερη ίσως πολιτιστική διακοπή και ασυνέχεια ενός μεγάλου λίκνου της τέχνης και της φιλοσοφίας: της Μικράς Ασίας ,που από την αρχαιότητα αναδείχτηκε ισότιμη της μητροπολιτικής Ελλάδας. Στην Ιωνία των Ελλήνων, το 1922 έπαψε μετά από 2.500 χρόνια να μιλιέται η γλώσσα του Ομήρου.

Ξεκίνησε ως η προδιαγεγραμμένη στρατιωτική αποτυχία ενός πεπερασμένου ελληνικού εκστρατευτικού σώματος μέσα σε μία τουρκική πληθυσμιακή πλημμυρίδα . Και με αμφίβολους συμμάχους ... Η προστασία των ομοεθνών μας από το νεοτουρκικό φάσγανο αποτελούσε μία ηθική δικαιολογητική βάση. Αλλά στην πολιτική τα πράγματα λειτουργούν αλλιώς.

Συνοδεύτηκε από έναν αγεφύρωτο διχασμό του πολιτικού κόσμου αλλά και του λαού. Και κατέληξε σε εθνική τραγωδία ανυπολόγιστων διαστάσεων. Εκτός από τους χιλιάδες νεκρούς που άφησε στα χώματα της Μικράς Ασίας, η Ελλάδα , είχε να θρέψει 1.500.000 απελπισμένους πρόσφυγες. Εύκολα θύματα ενός χαμηλού εργοστασιακού μεροκάματου και πρόπλασμα ενός νέου προλεταριάτου. Αλλά και ζωογόνοι εποικιστές των άδειων εδαφών της Μακεδονίας που άφησαν πίσω τους οι << ανταλλάξιμοι >> Τούρκοι πρόσφυγες . Μια υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών σαν επιστέγασμα κάποιων άτυπων -και ατελέσφορων μέχρι τότε-σκέψεων για εθελοντική.

Ο ξεριζωμός λένε πως συνεισέφερε στην εθνική ομοιογενοποίηση της σύγχρονης Ελλάδας. Αναμφίβολα. Χτισμένης, όμως, πάνω σε τόσα δάκρυα σε τόσες προσωπικές και συλλογικές τραγωδίες .

Όπως και να έχει , η <<χαμένη πατρίδα>> θα σκιάζει πάντα το συλλογικό υποσυνείδητο των Ελλήνων . Μπορεί και δημιουργικά , αρκεί να μπορούν να συζητούν ψύχραιμα και χωρίς κραυγές ή αφορισμούς για την πρόσφατη ιστορία τους .

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΕΜΦΑΝΙΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΗΝ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ

Οι πρώτοι Έλληνες από την κύρια Ελλάδα, περνώντας από τις Κυκλάδες, άρχισαν να κατοικούν στις εύφορες και φιλόξενες παραλίες της Δυτικής Μικράς Ασίας. Αιολείς, Ίωνες και Δωριείς ίδρυσαν δεκάδες πόλεις που το όνομά τους μέχρι σήμερα είναι συνώνυμο του Ελληνικού Πολιτισμού. Μίλητος, Έφεσος, Αλικαρνασός ! Πόλεις που έμελλε να υποφέρουν από τον Περσικό ζυγό και το διχασμό των Ελλήνων σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα, που τον ενίσχυε ο Περσικός χρυσός. Ο Μέγας Αλέξανδρος, βαδίζοντας ανίκητος στα βάθη της Ανατολίας, ισχυροποίησε τις Ελληνικές πόλεις, ίδρυσε νέες και επεξέτεινε την επιρροή του

Ελληνικού πνεύματος. Η Ρώμη προστάτεψε τις περιοχές αυτές κάτω από τη σημαία της ιδρύοντας αμυντικές στρατιωτικές αποικίες. Στα χίλια χρόνια της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, ο Ελληνισμός της Μικράς Ασίας συνέχισε να ανθίζει και να ισχυροποιείται. Η σταδιακή παρακμή της Αυτοκρατορίας με παράλληλη άνοδο των Τούρκων οδήγησε στην άλωση των Ελληνικών εδαφών με αποκορύφωμα την πτώση της

Κωνσταντινούπολης. Παρόλο που ακολούθησαν μαύρες εκατονταετίες κατοχής από τους βάρβαρους, το Ελληνικό στοιχείο δεν έχασε το δυναμικό του και συνέχιζε να κυριαρχεί στο πνεύμα και την οικονομία. Φτάνοντας στο τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, που σήμανε την αρχή του τέλους των Οθωμανών, βρίσκουμε στη Μικρά Ασία 2.660.316 Έλληνες και 6.065.237 Μουσουλμάνους από τους οποίους μόνο 1.802.697 Οθωμανοί Τούρκοι. Οι διώξεις των Χριστιανικών πληθυσμών που ακολούθησαν και η τραγική κατάληξη της Μικρασιατικής εκστρατείας ξερίζωσε τους προγόνους μας από τις αρχαίες τους πατρίδες.

Με τον όρο Μικρασιατική καταστροφή περιγράφεται περισσότερο η τελευταία φάση της Μικρασιατικής εκστρατείας, δηλαδή το τέλος του "ελληνοτουρκικού πολέμου του 1918-22", η φυγή από την Τουρκία της ελληνικής διοίκησης, που είχε εγκατασταθεί στα δυτικά μικρασιατικά παράλια, στη Σμύρνη, κατά τη Συνθήκη των Σεβρών, (αμέσως μετά την ανακωχή του Μούδρου), όπως και η σχεδόν άτακτη υποχώρηση του ελληνικού στρατού μετά την κατάρρευση του μετώπου, και η γενικευμένη πλέον εκδίωξη μεγάλου μέρους τους ελληνογενούς πληθυσμού από τη Μικρά Ασία, που είχε όμως ξεκινήσει πολύ νωρίτερα (δείτε σχετικά Συνθήκη του 1914, που είχε συνομολογήσει ο Ε. Βενιζέλος) και που είχε διακοπεί με την "ανακωχή του Μούδρου".

Τα γεγονότα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα, μετά τη Καταστροφή της Σμύρνης, και της Ανακωχής των Μουδανιών, που συνομολογήθηκε στην ομώνυμη πόλη (11 Οκτωβρίου 1922), και την ένα μήνα μετά, εκκένωση της χερσονήσου της Καλλίπολης (στις 11 Νοεμβρίου) από το εκεί ελληνογενές στοιχείο, με την "υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών" που ακολούθησε στη συνέχεια, μέχρι το 1924, απ' όλη τη Μικρά Ασία και τον ερχομό 1,5 εκατομμυρίων ελληνογενών προσφύγων στην Ελλάδα, να επιφέρουν την τελειωτική καταστροφή του Θρακικού και Μικρασιατικού ελληνισμού μαζί με του Πόντου. Ο πλήρης απολογισμός της καταστροφής αυτής που συντελέστηκε ιστορικά σε δύο περιόδους, (αμφότερες τετραετίες), 1914-1918 και 1920-1924 είναι πράγματι πολύ δύσκολος. Οι αρπαγές και οι λεηλασίες σπιτιών και περιουσιών, οι γεωργικές και κτηνοτροφικές καταστροφές, το γκρέμισμα σχολείων, ναών και άλλων ευαγών ιδρυμάτων, η χρεοκοπία και καταστροφή βιοτεχνικών και βιομηχανικών επιχειρήσεων με τον παράλληλο ευτελισμό κάθε ανθρώπινης αξιοπρέπειας που περιλαμβάνονται μαρτυρικοί βασανισμοί αιχμαλώτων, βιασμοί και ηθική οδύνη υπό το κλίμα του τρόμου και της απειλής του θανάτου, αλλά και οι ατέλειωτες πορείες αιχμαλώτων, στα περιώνυμα "τάγματα εργασίας", με άγνωστο αριθμό ανθρώπων που χάθηκαν σ' αυτά, οι σφαγές, οι θηριωδίες μέχρι και οι εκτελέσεις επί των αποφάσεων των τουρκικών δικαστηρίων

της "Ανεξαρτησίας" δεν έχουν μέχρι σήμερα ερευνηθεί πλήρως.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑΣ

Η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας ήταν ένα από τα ανεξάρτητα κρατίδια που προέκυψαν μετά την προσωρινή διάλυση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας από την Τέταρτη Σταυροφορία το 1204. Μπορεί να ειπωθεί ότι ήταν η διάδοχη κατάσταση της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας μετά την κατάλυση της από τους Σταυροφόρους. Ιδρύθηκε από τους αδελφούς Αλέξιο και Δαβίδ Κομνηνούς, εγγονούς του αυτοκράτορα Ανδρόνικου Α' Κομνηνού, με τη βοήθεια της θείας τους, της βασίλισσας Θάμαρ της Γεωργίας. Πρωτεύουσά της ήταν η Τραπεζούντα και σύμβολό της, σημαία της, ο αετός των αρχαίων Σινωπέων, με την διαφορά ότι ενώ ο αετός των αρχαίων Σινωπέων έβλεπε προς την Ανατολή, ο αετός της Αυτοκρατορίας του Πόντου έβλεπε προς τη Δύση, σαφής ένδειξη των προθέσεων της νέας Αυτοκρατορίας. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι ο αετός των Σινωπέων, ήταν ο αετός των αρχαίων Μιλησίων. Η Αρχαία Μίλητος ήταν ο αρχικός τόπος των αποικιστών του Πόντου και συγκεκριμένα της Σινώπης, της Τραπεζούντας κ.ά.

Στην αρχή της ύπαρξής της έγινε προσπάθεια για την ανακατάληψη της Κωνσταντινούπολης, αλλά όταν αυτό αποδείχθηκε ότι ήταν αδύνατο, οι ηγεμόνες της περιόρισαν τις φιλοδοξίες τους στην περιοχή του Πόντου. Για αρκετά χρόνια ήταν υποτελής είτε στους Σελτζούκους του Ικονίου, είτε στους Ιλχανίδες Μογγόλους της Περσίας. Ήταν το τελευταίο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος που καταλύθηκε από τους Οθωμανούς Τούρκους. Με την πτώση της Τραπεζούντας καταλύθηκε και το τελευταίο απομεινάρι της άλλοτε κραταιάς Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, το 1461.

ΙΔΡΥΣΗ(1204-1222)

Μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους το 1204, η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας ήταν ένα από τα τρία ελληνικά κράτη που δημιουργήθηκαν μετά τις ανακατατάξεις που ακολούθησαν, μαζί με την Αυτοκρατορία της Νίκαιας και το Δεσποτάτο της Ηπείρου. Ο Αλέξιος Κομνηνός, ο εγγονός του Βυζαντινού Αυτοκράτορα Ανδρόνικου Α' Κομνηνού και γιος της Γεωργιανής Ρουσουλάν, κόρη του Γεώργιου Γ' της Γεωργίας, έκανε την Τραπεζούντα πρωτεύουσα του βασιλείου του και ανακήρυξε τον εαυτό του Αυτοκράτορα και νόμιμο διάδοχο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Ο Αυτοκράτορας Ανδρόνικος Α' εκδιώχτηκε, ύστερα από στάση, από τον βυζαντινό θρόνο και δολοφονήθηκε βάνουσα το 1185. Ο γιος του Μανουήλ τυφλώθηκε εκείνο το διάστημα και ίσως να υπέκυψε στους τραυματισμούς του.

Σύμφωνα με τις πηγές, η Ρουσουλάν, η σύζυγος του Μανουήλ και μητέρα του Αλέξιου

και του Δαυίδ, εγκατέλειψε εσπευσμένα την Κωνσταντινούπολη με τα παιδιά της, ώστε να αποφύγει τις διώξεις από τον ανερχόμενο Αυτοκράτορα Ισαάκ Β' Άγγελο. Δε είναι σαφές αν η Ρουσουλδάν κατέφυγε στην Γεωργία ή στις νότιες ακτές του Εύξεινου Πόντου όπου και κατάγονταν η οικογένεια των Κομνηνών. Υπάρχουν πάντως ενδείξεις ότι οι Κομνηνοί είχαν δημιουργήσει ημι-ανεξάρτητο κράτος σε αυτή την περιοχή, με έδρα την Τραπεζούντα πριν από το 1204. Κάθε άρχοντας της Τραπεζούντας αυτοαποκαλούνταν: Μέγας Κομνηνός (ή Μεγαλοκομνηνός σύμφωνα και με την ποντιακή παράδοση) και αρχικά διεκδικούσε τον τίτλο «Αυτοκράτωρ Ρωμαίων». Μετά, όμως, το 1282, ο επίσημος τίτλος του άρχοντα της Τραπεζούντας άλλαξε σε: «Αυτοκράτωρ πάσης Ανατολής, Ιβηρίας και Περσείας», τίτλος που διατηρήθηκε ως το 1461. Η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας ονομάζονταν και κράτος των Κομνηνών, λόγω της άρχουσας δυναστείας.

Η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας ήλεγχε την παράκτια περιοχή του Εύξεινου Πόντου, μεταξύ Σινώπης και Σωτηριούπολης. Τον 13ο αιώνα η Τραπεζούντα ήλεγχε την Περσεία, δηλαδή τις απέναντι ακτές της Χερσώνας στην Κριμαϊκή χερσόνησο (αρχαία Ταυρική). Ο Δαυίδ Κομνηνός, ο νεότερος γιος του Αλέξιου, επεκτάθηκε γρήγορα προς τα δυτικά, καταλαμβάνοντας την Σινώπη, την Ηράκλεια (Ποντοηράκλεια), μέχρι που απέκτησε κοινά σύνορα με την Αυτοκρατορία της Νίκαιας του Θεόδωρου Α' Λάσκαρη. Αυτά τα εδάφη δεν διατηρήθηκαν, καθώς την Σινώπη την κατέλαβε η Νίκαια το 1206 και τελικά έπεσε στα χέρια των Σελτζούκων το 1214.

ΠΑΡΑΚΜΗ ΚΑΙ ΠΤΩΣΗ(1390-1461)

Ο Μανουήλ Γ' (1390-1417), διαδέχτηκε τον Αλέξιο Γ' και συμμάχησε με τον Ταμερλάνο, ο οποίος συνέτριψε τους Οθωμανούς στην Μάχη της Άγκυρας το 1402. Ο γιος του Αλέξιος Δ' (1417-1429) πάντρεψε δύο από τις κόρες του με ηγεμόνες γειτονικών τουρκικών φυλών (Μαυροπροβατάδων και Ασπροπροβατάδων), ενώ η μεγαλύτερη κόρη του παντρεύτηκε τον Βυζαντινό Αυτοκράτορα Ιωάννη Η' Παλαιολόγο. Ένας Ισπανός ταξιδιώτης της εποχής (ο Πέτρος Ταφούρ) που επισκέφτηκε την Τραπεζούντα το 1437 ανέφερε ότι η άμυνα της πόλης αποτελείται από λιγότερο από 4.000 στρατιώτες. Ο Ιωάννης Δ' (1429-1459) δεν είχε την δυνατότητα να ενισχύσει την άμυνα της Κωνσταντινούπολης και να αποτρέψει την Άλωσή της το 1453. Ο Οθωμανός Σουλτάνος Μουράτ Β', προσπάθησε να καταλάβει την Τραπεζούντα από θαλάσσης το 1442, όμως η τρικυμία που επικρατούσε καθιστούσε αδύνατη οποιαδήποτε αποβατική ενέργεια. Ο επόμενος Σουλτάνος, ο Μωάμεθ Β', ήταν απασχολημένος με τις εκστρατείες του στην Ευρώπη, όμως εν τω μεταξύ ο Οθωμανός διοικητής της Αμάσειας επιτέθηκε στην Τραπεζούντα. Η επίθεση αυτή αποκρούστηκε, όμως πολλοί κάτοικοι αιχμαλωτίστηκαν και το ποσό των λύτρων για την απελευθέρωση τους ήταν υπέρογκο. Ο Ιωάννης Δ', φρόντισε να θωρακίσει την Τραπεζούντα συνάπτοντας συμμαχίες. Πάντρεψε την κόρη του με τον Τούρκο ηγεμόνα της φυλής των Ασπροπροβατάδων, ως

αντάλλαγμα για μελλοντική στρατιωτική βοήθεια. Επίσης, σύναψε συμφωνίες και με τα τουρκικά κρατίδια της Σινώπης και της Καραμανίας και με το βασίλειο της Γεωργίας. Όμως μετά τον θάνατο του Ιωάννη το 1459, ο διάδοχος και αδελφός του Δαυίδ δεν έκανε σωστή χρήση των υφιστάμενων συμμαχιών. Μάλιστα προσέγγισε διάφορες Ευρωπαϊκές χώρες για βοήθεια κατά των Οθωμανών, κάνοντας λόγο για υπερβολικά φιλόδοξα σχέδια, ακόμη και για κατάκτηση των Ιεροσολύμων. Ο Μωάμεθ Β' αντιλήφθηκε αυτές τις κινήσεις και ξεκίνησε εκστρατεία για να υποτάξει τα κράτη της περιοχής. Το καλοκαίρι του 1461, με αρκετό στρατό ξεκίνησε από την Προύσα. Αρχικά κινήθηκε προς την Σινώπη, της οποίας ο Τούρκος Εμίρης την παρέδωσε και εν συνεχεία κινήθηκε προς την Αρμενία καθυποτάσσοντας όλα τα τούρκικα κρατίδια της περιοχής και κυκλώνοντας έτσι την Τραπεζούντα. Αμέσως μετά ξεκίνησε την πολιορκία της πόλης, η οποία μετά από ένα μήνα παραδόθηκε από τον Αυτοκράτορά της Δαυίδ, στις 15 Αυγούστου 1461. Με την πτώση της Τραπεζούντας, το τελευταίο κατάλοιπο της Ρωμαϊκής (που μετέπειτα ονομάστηκε Βυζαντινή από τους ιστορικούς) Αυτοκρατορίας (Ρωμανίας), έπαψε να υφίσταται.

Το βυζαντινό κάστρο της Σμύρνης (λόφος του Πάγου, Κατιφέ καλέ) σε επιστολικό δελτάριο των αρχών του 20ου αιώνα (Φωταρχείο Πέτρου Μεχτίδη)θεατές.

ΣΜΥΡΝΗ

Η Σμύρνη κατά τους βυζαντινούς χρόνους εξελίχτηκε στο σημαντικότερο λιμάνι των παραλίων της δυτικής Μ. Ασίας μετά την παρακμή της Εφέσου και της Μιλήτου από τις προσχώσεις του Κάνστρου και του Μαιάνδρου. Παρά τις επισκευές των τειχών από τον Αρκάδιο και τον Ηράκλειο οι Άραβες με αρχηγό τον Muawiya λεηλατησαν την πόλη το 654 και την κατέλαβαν το 672/3. Ο Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος την αναφέρει ως πόλη του θέματος Θρακησίων και πρωτεύουσα του θέματος Σάμου. Έως το 1097 την πόλη κατείχε ο

Σελτζούκος Τζαχάς διενεργώντας επιδρομές στα γειτονικά παράλια και νησιά.

Η Σμύρνη προστατευόταν από την ακρόπολη στο λόφο Πάγο, η οποία επισκευάστηκε στα χρόνια του Ιωάννη Κομνηνού (1118- 1143), από το «παλαιόν κάστρον της Σμύρνης» και το «φρούριο του Αγίου Πέτρου», που προστάτευε το λιμάνι.

Η πόλη κατελήφθη από τους Τούρκους του εμιράτου του Αϊδινίου το 1317. Το 1344 στόλος ιπποτών Hospitallers, Βενετών και Κυπρίων ανακατέλαβε την πόλη, την οποία και ήλεγχαν έως το 1402 και την καταστροφή από τον Ταμερλάνο. Η καταστροφή περιγράφηκε με τρόπο από τον Μιχαήλ Δούκα: «... Μόλις κατέλαβαν την ακρόπολη, συγκέντρωσαν σε ένα σημείο τους αιχμαλώτους, που μαζί με τις γυναίκες και τα παιδιά ξεπερνούσαν τους χίλιους και τους οδήγησαν εμπρός στον Τεμήρ ο οποίος έδωσε εντολή να αποκοπεί δια ξίφους το κεφάλι όλων. Μάλιστα έχτισε ένα πύργο, συναρμολογώντας μία πέτρα με ένα κεφάλι...έτσι που όλα τα πρόσωπα κοιτούσαν προς την εξωτερική επιφάνεια. Μάτια ανθρώπου δεν είχαν ποτέ ξαναδεί παρόμοιο φρικτό και κτηνώδες ανοσιούργημα» (Μιχαήλ Δούκας «Βυζαντινοτουρκική Ιστορία» XVII, 4 Μετάφραση Βρ. Καραλής). Για να ανακάμψει η Σμύρνη από αυτόν τον τρόπο έπρεπε να περάσουν πολλά χρόνια.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ

Νεοελληνικό Διαφωτισμό ονομάζουμε το σύνολο των πνευματικών και συνειδησιακών φαινομένων της νεοελληνικής ιστορίας που συνέβησαν την πεντηκονταετία 1774 – 1821. Αν και χρονικά η έναρξη του Διαφωτισμού τοποθετείται στις αρχές του 18ου αιώνα, τίθεται ως ιστορικό ορόσημο η Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή (1774) μεταξύ Οθωμανών και Ρώσων, η οποία περιλάμβανε ευνοϊκούς κυρίως οικονομικούς όρους για τους υπόδουλους λαούς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, γεγονός που επέτρεψε και την πνευματική ανάπτυξη των Ελλήνων.

Η περίοδος αυτή της νεοελληνικής ιστορίας χαρακτηρίστηκε από τους μελετητές ως Νεοελληνικός Διαφωτισμός σε αντιδιαστολή με τον Ευρωπαϊκό Διαφωτισμό που εμφανίστηκε τον 17ο και 18ο αιώνα στην Ευρώπη και ιδιαίτερα στη Γαλλία.

Διαφωτισμός ή Αιώνας των Φώτων ονομάστηκε η οικονομική, επιστημονική, πολιτική και γενικότερα ιδεολογική κίνηση που έθεσε ως στόχο τη βελτίωση της ανθρωπίνης κοινωνίας. Ο Διαφωτισμός υπήρξε ένα πολύ σημαντικό κίνημα που άλλαξε τη νοοτροπία και τον τρόπο σκέψης σε ολόκληρη την Ευρώπη, επηρέασε σχεδόν όλους τους τομείς της ανθρωπίνης δραστηριότητας και οδήγησε στην Γαλλική Επανάσταση.

Η τελευταία δεκαετία του 18ου αιώνα και οι δύο πρώτες του 19ου είναι χρόνια κρίσιμα και πολύ σημαντικά για το νέο ελληνισμό. Όλα δείχνουν πως το σκλαβωμένο έθνος προχωρεί προς μια καινούρια σύνθεση και τελικά προς την απελευθέρωση. Η οικονομική ευημερία, η άνοδος της μεσαίας τάξης, η διεύρυνση των ενδιαφερόντων, η δίψα για παιδεία και παράλληλα η σταδιακή εθνική χειραφέτηση και ο πόθος για ελευθερία είναι τα κύρια

χαρακτηριστικά του αναγεννώμενου νέου ελληνισμού.

Η κοινωνική, οικονομική και πνευματική εξέλιξη εκφράζεται αρκετά έντονα και στη συγγραφική παραγωγή. Πολυπληθείς εκδόσεις πρωτότυπων ή μεταφρασμένων έργων, περιοδικά, εφημερίδες αυξάνονται συν τω χρόνω και δίνουν στους νέους Έλληνες τη δυνατότητα να έρθουν σε επαφή με κάθε είδος γνώσης.

Όσον αφορά τα ελληνικά Γράμματα, η συγγραφική παραγωγή την περίοδο του Διαφωτισμού αναφέρεται κυρίως σε ιστορικά και φιλολογικά έργα και πολύ λιγότερο στη λογοτεχνία. Αυτό ήταν φυσικό αφού ο σκοπός σε εκείνη την ιστορική στιγμή ήταν να μάθουν οι σκλαβωμένοι ραγιάδες την εθνική και ιστορική τους καταγωγή και να συνειδητοποιήσουν την ιστορική τους προοπτική. Γι' αυτό και την περίοδο του Διαφωτισμού οι λόγιοι στρέφονται κυρίως προς τους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς και προσπαθούν με τα έργα τους να συμβάλουν στην εθνική αυτογνωσία. Ωστόσο, δεν λείπουν και τα πρώτα αξιόλογα ποιητικά έργα που δείχνουν ακριβώς ότι η αφύπνιση των συνειδήσεων την περίοδο του Διαφωτισμού απλωνόταν σε όλο το φάσμα του πνεύματος.

Στο κεφάλαιο αυτό ανθολογούνται έργα που καλύπτουν όλο το φάσμα της λογοτεχνικής παραγωγής (ποίηση, πεζογραφία, επιστολές, δοκίμιο) και αντιπροσωπεύουν όλα τα είδη της γλώσσας που χρησιμοποιήθηκε από τους λογοτέχνες και λογίους της εποχής (δημώδης, αρχαϊζουσα, μεικτή γλώσσα).

Η επιλογή των κειμένων έγινε επίσης με κριτήριο να δοθεί μια πλήρης εικόνα των διαφορετικών απόψεων, όσον αφορά το γλωσσικό ζήτημα, το οποίο την περίοδο του Διαφωτισμού ετέθη με πολύ έντονο τρόπο, γεγονός που προκάλεσε αντιπαραθέσεις μεταξύ των λογίων της εποχής. Έτσι, μέσα από τα κείμενα προβάλλονται οι απόψεις των τριών ιδεολογικών παρατάξεων, των υποστηρικτών της δημώδους γλώσσας (Αθ. Χριστόπουλος, Ι. Βηλαράς, Ρήγας Βελεστινλής), των αρχαϊστών (Ν. Δούκας) και των οπαδών της μεικτής γλώσσας (Αδ. Κοραΐς). Κριτήριο αποτέλεσε επίσης και η σημαντικότητα των κειμένων από ιστορικής πλευράς, κατά πόσο δηλαδή αποτυπώνει πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα της εποχής.

Η ΓΕΝΝΗΣΗ

ΜΙΑΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΠΟΛΗΣ ΛΙΜΑΝΙΟΥ

Προικισμένη με ένα αρκετά μεγάλο φυσικό λιμάνι και βρισκόμενη στη μέση του Αιγαίου αρχιπελάγους, η Σμύρνη είναι η αντιπροσωπευτική ιδανική πόλη-λιμάνι, με σημαντική εμπορική δραστηριότητα από την Αρχαιότητα. Παρ' όλ' αυτά, αναδείχθηκε ως το μοναδικό και με διαφορά πιο σημαντικό διεθνές λιμάνι στην ανατολική Μεσόγειο, υπερτερούσα όλων των άλλων λιμανιών, περιλαμβανομένων της Κωνσταντινούπολης, της Θεσσαλονίκης και της Αλεξάνδρειας. Κυριαρχούσε στους εμπορικούς δρόμους από ξηρά και θάλασσα και παρατηρούμε ότι η εμπορική ανάπτυξη στη Σμύρνη γίνεται έντονα εμφανής προς το τέλος του 18ου αιώνα. Η πόλη-λιμάνι συνεχίζει να αναπτύσσεται κατά το δεύτερο

μισό του αιώνα.

Αυτή η θεαματική και παρατεταμένη άνοδος της Σμύρνης, που από κεκτημένη ταχύτητα συνεχίστηκε και κατά τον επόμενο αιώνα, μειώθηκε μόνο με τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στις αρχές του 20ού αιώνα.

Η εμπορική κυριαρχία της Σμύρνης ήταν αισθητή σε όλες τις παραμέτρους του εμπορίου: στην ποσότητα των αγαθών που διακινούνταν, στην πυκνότητα των εμπορικών δικτύων που προέρχονταν από το λιμάνι και από τον όγκο επιχειρησιακών συναλλαγών που πραγματοποιούνταν. Η Σμύρνη ήταν ένα σημαντικό διατραπεζικό κέντρο για την περιοχή και είχε ενεργό ρόλο στα οικονομικά ζητήματα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Όπως και η πρωτεύουσα αναλάμβανε σειρά οικονομικών δραστηριοτήτων, που ήταν ζωτικές στο διεθνές εμπόριο, καθώς και την οικονομική λειτουργία της περιοχής και την αλληλεπίδραση με άλλα ευρωπαϊκά οικονομικά κέντρα. Αποτέλεσμα της ικανότητας των εμπόρων της να συνδυάζουν εμπορικές και οικονομικές δραστηριότητες ήταν να παίξει η Σμύρνη ένα κεντρικό ρόλο στην ενσωμάτωση της ανατολικής Μεσογείου στη διεθνή αγορά. Το γεγονός αυτό παγιοποίησε το θρυλικό της ρόλο.

Βέβαια, ορισμένοι παράγοντες που την οδήγησαν στην άνοδο ήταν οι περσοοθωμανικοί πόλεμοι του τέλους του 16ου και των αρχών του 17ου αιώνα έδωσαν ένα προσωρινό πλεονέκτημα στη Σμύρνη, ανοίγοντας νέους ορίζοντες εμπορίου. Οι πόλεμοι αυτοί έκαναν πολλούς εμπόρους να εγκαταλείψουν το Χαλέπι, και για όσο διαρκούσε ο πόλεμος η Σμύρνη ήταν σημαντική διέξοδος. Από το τέλος του 17ου αιώνα, η οθωμανική αυτοκρατορική πολιτική άρχισε να ευνοεί τη Σμύρνη συγκεντρώνοντας μεγάλο μέρος του διεθνούς εμπορίου της περιοχής σ' αυτήν, εις βάρος άλλων λιμανιών των παραλίων της Μικράς Ασίας ή των παρακείμενων νησιών του Αιγαίου. Η γειτνίαση της πόλης-λιμανιού με την Κωνσταντινούπολη που εγγυούνταν την επιτυχία μιας αυτοκρατορικής πολιτικής που στόχευε στην ασφάλεια της ενδοχώρας των μεγάλων αστικών κέντρων της αυτοκρατορίας, ήταν άλλος ένας σπουδαίος παράγοντας, γιατί επέτρεπε στους εμπόρους караβανιών να φτάνουν στις αγορές της Σμύρνης, φέρνοντας τα προϊόντα τους τα οποία ανταλλάσσονταν με εμπορεύματα από τη Δύση, τα οποία είχαν φτάσει στη Σμύρνη από θαλάσσης.

Η ασφαλής μεταφορά και τα αποτελεσματικά τοπικά δίκτυα εξασφάλιζαν για τις αγορές της Σμύρνης άλλα σημαντικά προϊόντα στο διεθνές εμπόριο της εποχής εκτός από το περσικό μετάξι, όπως ίνες από μαλλί μοχέρ από την Άγκυρα και μετάξι από την Προύσα. Το τελευταίο, συνδυαζόμενο με τις περσικές προμήθειες σε μετάξι, ενδυνάμωσε τη θέση της Σμύρνης στο εμπόριο μεταξιού.

Στο δεύτερο μισό του 18ου αιώνα η εξαγωγή του βαμβακιού και του νήματος από την πόλη-λιμάνι έδωσε την ευκαιρία στη Σμύρνη να σταθεροποιήσει την πρωταγωνιστική θέση της στο διεθνές εμπόριο της ανατολικής Μεσογείου. Ίσως ο μοναδικός πιο σπουδαίος λόγος για την άνοδο της Σμύρνης να ήταν το γεγονός ότι η εμπορική της ανάπτυξη συνέπεσε με

την ανάπτυξη του εμπορίου της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με τη Δύση, που γινόταν αυτή τη περίοδο, και ειδικότερα με τη Γαλλία που έγινε ο πιο σημαντικός Ευρωπαίος εμπορικός συνétairos της αυτοκρατορίας στην ανατολική Μεσόγειο αυτήν την εποχή, ενώ στις αρχές του 19ου αιώνα, η Γαλλία αντικαταστάθηκε από τη Βρετανία, που έγινε ο κυριότερος εμπορικός συνétairos της αυτοκρατορίας σε όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα.

Η Σμύρνη κυριαρχούσε επίσης και στο εισαγωγικό εμπόριο της αυτοκρατορίας με τη Δύση. Αυτό φαίνεται καλά στο εισαγωγικό εμπόριο μεταξύ Σμύρνης και Μασσαλίας κατά το δεύτερο μισό του 18ου αιώνα. Στις αρχές του 19ου αιώνα, οι εισαγωγές της Σμύρνης τετραπλασιάστηκαν παράλληλα με τη μεγάλη ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου εκείνη την περίοδο. Από τότε, όμως, ήταν η Βρετανία εκείνη που κυρίως είχε εμπορικές συναλλαγές με τη Σμύρνη απ' ευθείας ή μέσω Μάλτας. Έτσι με τις κατάλληλες οικονομικές συνθήκες που συνόδεψαν την ανάδυση και εμπορική επικράτησή της, η Σμύρνη ήταν σε θέση να πάρει ένα όλο και αυξανόμενο μερίδιο του όγκου του εμπορίου που από μόνο του αναπτυσσόταν με απόλυτους όρους. Έτσι η συνεχής εμπορική ανάπτυξη της Σμύρνης ήταν αναμενόμενη. Τελικά, η άνοδος της Σμύρνης οφειλόταν εν πολλοίς στην ικανότητά της να ανταποκριθεί στις ανάγκες του διεθνούς εμπορίου και της οικονομίας. Η Σμύρνη συγκέντρωνε και εξήγε στις μεγάλες ευρωπαϊκές αγορές βαμβάκι, νήμα, μετάξι, μάλλινο νήμα και μαλλί. Επιπλέον, εμπορευόταν σάρι, ελαιόλαδο, ξερά φρούτα, υφάσματα αλλά και αποικιακά προϊόντα όπως καφές και ζάχαρη. Όμως, αυτό που τελικά δημιούργησε την οικονομική άνθηση στο εμπόριο της Σμύρνης, κατά το δεύτερο μισό του 18ου αιώνα, ήταν η ανάγκη για καλής ποιότητας βαμβάκι και βαμβακερό νήμα.

Υπάρχουν πολλοί λόγοι για την ανάπτυξη του εμπορίου βαμβακιού στη Σμύρνη. Παραγόμενο στις γύρω περιοχές, το βαμβάκι δεν είχε τα προβλήματα και το κόστος μεταφοράς. Αντίθετα το μάλλινο μοχέρ νήμα και το μετάξι ήταν ακριβά προϊόντα, που χρησιμοποιούνταν σε βιομηχανίες πολυτελών ειδών σε περιορισμένες ποσότητες, ενώ το βαμβάκι χρησιμοποιούνταν σε μεγάλη κλίμακα στην παραγωγή πιο προσιτών υφασμάτων. Ενώ θα μπορούσε κανείς να πει ότι το βαμβάκι έφτιαξε το λιμάνι της Σμύρνης, αυτό θα αποτελούσε μια υπεραπλούστευση μιας σύνθετης και πολύπλοκης εικόνας στην οποία επιστρέφουμε τώρα ως τον τελικό σημαντικό παράγοντα που οδήγησε στη γέννηση μιας μεγάλης πόλης-λιμανιού. Αυτό ήταν η οργάνωση του εμπορίου στην πόλη. Πράγματι, το πιο καθοριστικό χαρακτηριστικό του εμπορίου της Σμύρνης ήταν το είδος της σχέσης που υπήρχε μεταξύ των δύο μεγάλων εμπορικών ομάδων –των ντόπιων και των Δυτικών εμπόρων.

Οι καθημερινές εμπορικές δραστηριότητες και των δύο ομάδων ήταν διαρκώς αλληλοεξαρτώμενες, καθώς οι Σμυρναίοι έφερναν αγαθά από την ενδοχώρα και οι έμποροι από τη δυτική Ευρώπη εγκαταστάθηκαν στη Σμύρνη και οργάνωναν τη μεταφορά των αγαθών αυτών από θαλάσσης προς τη διεθνή αγορά. Επίσης για την αγορά αγαθών από τους ντόπιους παραγωγούς οι Δυτικοευρωπαίοι χρησιμοποιούσαν ντόπιους εμπόρους ως

μεσάζοντες για τη διεκπεραίωση των συναλλαγών. Γιατί δεν διέθεταν σταθερό εμπορικό δίκτυο και βασίζονταν έτσι στα πληροφοριακά δίκτυα, στους αντιπροσώπους και στους γλωσσομαθείς από τους ντόπιους εμπόρους και αν οι ίδιοι πήγαιναν προς το εσωτερικό, το έκαναν συνοδευόμενοι από το μεσίτη τους. Οι Δυτικοευρωπαίοι παρ' όλα αυτά, είχαν τα δικά τους πλεονεκτήματα: π.χ. ήξεραν τη διεθνή αγορά καλύτερα απ' τους ντόπιους. Διέθεταν επίσης πιο αξιόπιστα, μεγαλύτερα και πιο αποτελεσματικά πλοία για μακρινά ταξίδια. Η ανάπτυξη του από θαλάσσης εμπορίου των Ελλήνων εμπόρων, που γινόταν εκείνη την εποχή, αφορούσε μικρές διαδρομές κυρίως με καΐκια. Όμως, καθώς η Σμύρνη αναπτυσσόταν εμπορικά, οι Έλληνες ήταν σε πλεονεκτική θέση από άλλες ομάδες, οικονομικά: στη θάλασσα, στο παράκτιο εμπόριο και στη στεριά, παίρνοντας ένα μεγάλο μερίδιο των εμπορικών δικτύων της ενδοχώρας της Σμύρνης και κυριαρχώντας τελικά στο εμπόριο ορισμένων σημαντικών προϊόντων, όπως το εισαγωγικό εμπόριο δυτικών υφασμάτων. Στις αρχές του 19ου αιώνα οι Έλληνες έμποροι, εξήγαγαν βαμβάκι στη Μασσαλία και στο Άμστερνταμ και σάρι στο Λονδίνο, διεισδύοντας στις αγορές της Δύσης. Γιατί τελικά η ανάπτυξη αυτής της μεγάλης πόλης-λιμανιού ήταν πιο ευεργετική για τους Έλληνες, των οποίων η προκοπή κατά το 19ο αιώνα μέχρι το 1922 θα μείνει στην ιστορία.

Η Σμύρνη παρουσιάζει σημαντική ανάπτυξη από το 18ο, αλλά κυρίως κατά τους 19ο και 20ο αιώνες. Η διεύρυνση των εμπορικών της συναλλαγών και η εκβιομηχάνιση θα συντελέσουν στη δημογραφική της ανάπτυξη. Η εξέλιξη αυτή θα επιφέρει μεταβολές στη σύνθεση του πληθυσμού και θα προκαλέσει ανακατατάξεις στην κοινωνική διαστρωμάτωση, που θα οδηγήσουν τελικά στην ανανέωση του κοινωνικού ιστού της πόλης. Η σημαντική αύξηση του ελληνικού πληθυσμού οφείλεται σε μεταναστεύσεις από τα νησιά του Αιγαίου, του Ιονίου, την Πελοπόννησο, την Κρήτη και τη μικρασιατική ενδοχώρα. Από τα μέσα του 19ου και ως τις αρχές του 20ού αιώνα η συνολική αξία των εξαγωγών της Σμύρνης είναι περίπου διπλάσια απ' αυτή των εισαγωγών. Το μεγαλύτερο μέρος των συναλλαγών με τη μικρασιατική ενδοχώρα βρίσκεται στα χέρια κυρίως των Ελλήνων, αλλά και Ευρωπαίων εμπόρων της πόλης, οι οποίοι δραστηριοποιούνται στο εισαγωγικό και εξαγωγικό εμπόριο και κατέχουν επίσης ένα σημαντικό μέρος του μικρεμπορίου στη Σμύρνη αλλά και στην ευρύτερη περιοχή της. Η διεύρυνση των συναλλαγών της Σμύρνης και η προσαρμογή της στις διεθνείς αγορές θα συμβάλουν στην οικονομική της ανάπτυξη. Η συγκέντρωση του εμπορίου και των συναλλαγών στην πόλη θα επιφέρει μεταβολές στην οικονομία της και θα συντελέσει στην εκβιομηχάνισή της. Οι οικονομικές συναλλαγές, αλλά και οι κοινωνικές σχέσεις ανάμεσα στους Ευρωπαίους και τους μη μουσουλμανικούς πληθυσμούς προκαλούν νέες οικονομικές και κοινωνικές συμπεριφορές. Επιδρούν επίσης πολιτισμικά και εισάγουν δυτικές νοοτροπίες και «κοινωνικότητες». Η διαδικασία του εκσυγχρονισμού στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, που ουσιαστικά συνίσταται στον εκδυτικισμό, παρουσιάζει μια ιδιαίτερη δυναμική. Οι αλλαγές νοοτροπίας και συμπεριφοράς, οι νέοι θεσμοί που

διαφοροποιούν τη συλλογική ζωή και η πολεοδομική αναδιάρθρωση της πόλης, εντάσσονται στο πλαίσιο εκδυτικισμού των μεγάλων αστικών κέντρων όπως η Θεσσαλονίκη και η Σμύρνη. Το κράτος παρεμβαίνει στην αναδόμηση της πόλης με οικοδόμηση δημόσιων κτιρίων. Οι εθνικές, από την άλλη μεριά, ομάδες στα μεγάλα αστικά κέντρα της αυτοκρατορίας αποτυπώνουν τη δική τους ταυτότητα στην κατασκευή εκπαιδευτικών και φιλανθρωπικών ιδρυμάτων, νοσοκομείων και θρησκευτικών κτιρίων. Όλες αυτές ωστόσο οι παρεμβάσεις πραγματοποιούνται στη βάση πάντα της εκσυγχρονιστικής τάσης κατά τα δυτικά πρότυπα. Η ανανέωση του πολεοδομικού ιστού της πόλης επηρεάζει τη χωροταξική κατανομή του πληθυσμού που δεν ακολουθεί πλέον τους προηγούμενους εθνικοθρησκευτικούς διαχωρισμούς, αλλά τις νέες οικονομικοκοινωνικές διακρίσεις.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΣΤΗΝ ΣΜΥΡΝΗ

Η αξιοσημείωτη οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη ενός κοσμοπολίτικου κέντρου, όπως η Σμύρνη, συνδέεται, ασφαλώς, με την εξέλιξη της τυπογραφικής και δημοσιογραφικής δραστηριότητας. Η ελληνική εκδοτική δραστηριότητα στη Σμύρνη αναπτύχθηκε στην διάρκεια των τελευταίων ενενήντα χρόνων πριν από την καταστροφή (1832-1992). Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από τη σημαντική, σε έκταση και ποιότητα, βιβλιοπαραγωγή, αλλά και την κυκλοφορία εντυπωσιακού αριθμού ελληνικών εφημερίδων και περιοδικών.

ΟΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Η ιστορία του ελληνικού Τύπου στην πρωτεύουσα της Ιωνίας θα καταγραφεί εδώ με βάση μια σπουδαία εφημερίδα, πραγματική επιτομή της ελληνικής δημοσιογραφικής δράσης στην Ανατολή. Πρόκειται για την Αμάλθεια, η οποία ιδρύθηκε στις 6 Αυγούστου 1838 από τον Ελληνοσουηδό λόγιο και μαθηματικό Κωνσταντίνο Ροδέ. Αρχικά, η εφημερίδα τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Αντ. Πατρικίου και κυκλοφορούσε κάθε Σάββατο απόγευμα σε ημίφυλλο.

Ο Ιάκωβος Σαμιωτάκης, συντάκτης της εφημερίδας από το 1840, θα αποκτήσει τον έλεγχο της εφημερίδας τέσσερα χρόνια αργότερα. Επί των ημερών του η Αμάλθεια γνώρισε περίοδο ακμής, κερδίζοντας φύλλα και αυξάνοντας το κύρος της. Στα 1882, λίγο πριν πεθάνει, μεταβίβασε την ιδιοκτησία στους Σωκράτη Σολωμονίδη και Γεώργιο Υπερίδη, αντί του συνολικού ποσού των 650 χρυσών λιρών.

Από το 1888 και για έξι συνεχή έτη η Αμάλθεια εκδίδει ετήσια εικονογραφημένα και πολυσέλιδα ημερολόγια-οδηγούς της Σμύρνης με πολυτελή βιβλιοδεσία. Από το 1895, αντί του οδηγού, καθιερώνεται η έκδοση πολυσέλιδων εικονογραφημένων

γύλων σε μεγάλο σχήμα.

Η Αμάλθεια καθιέρωσε πρώτη, το 1889, την πώληση της στους δρόμους. Η κυκλοφορία της έφθασε στο εντυπωσιακό αριθμό των 2,500 φύλλων, διατηρώντας εκατοντάδες συνδρομητές στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας, στα νησιά του Αιγαίου, στη Μακεδονία και το εξωτερικό.

Στα χρόνια του Α' Παγκόσμιου Πολέμου η ειδησεογραφία είναι δραστικά περιορισμένη, καθώς απαγορεύεται η δημοσίευση πολεμικών ειδήσεων, αλλά και οποιουδήποτε σχολίου που θα έθιγε την Τουρκία και τους συμμάχους της. Κατά το διάστημα αυτό, η Αμάλθεια εξακολουθεί να θεωρείται η εγκυρότερη εφημερίδα της πόλης και έχει τη μεγαλύτερη κυκλοφορία.

Μετά το 1922 η Αμάλθεια, ακολουθώντας τη μοίρα του μικρασιατικού Ελληνισμού, βρήκε καταφύγιο στην Αθήνα. Μακριά από την Σμύρνη όμως, η Αμάλθεια δεν έζησε ούτε ένα χρόνο, κυκλοφορώντας το τελευταίο φύλλο της στις 28 Οκτωβρίου 1923.

Ο πρώτος σοβαρός ανταγωνιστής της Αμάλθειας εμφανίζεται το 1848. Πρόκειται για το εβδομαδιαίο φύλλο Εφημερίς της Σμύρνης του λόγιου Ιωάννη Ισιδωρίδη Σκυλίτη. Η εφημερίδα ξεκίνησε με τριακόσιους συνδρομητές, τους οποίους κατόρθωσε να διπλασιάσει μέσα σε τέσσερα χρόνια. Διακρινόταν για την ποικιλία της ύλης και την επιμέλεια της σύνταξης. Εκτός της ειδησεογραφίας, περιλάμβανε άρθρα ιστορικού, κοινωνικού και τοπογραφικού επιπέδου. Οι αψιμαχίες με την Αμάλθεια δεν έλειψαν, κρατήθηκαν, όμως, σε κόσμιο επίπεδο.

ΤΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Εκτός των εφημερίδων, ένα πλήθος ελληνικών περιοδικών εκδόσεων κυκλοφόρησε στη Σμύρνη. Οι δυσκολίες οικονομικής επιβίωσης ενός περιοδικού ήταν ασφαλώς μεγαλύτερες και για το λόγο αυτό τα περισσότερα συμρναίικα περιοδικά δεν μακροημέρευσαν. Αποτελούν, όμως, τεκμήρια της εξέλιξης της τυπογραφικής τέχνης στη Σμύρνη, αλλά και της προσπάθειας των εκδοτών τους για την πνευματική ανάπτυξη και διαπαιδαγώγηση του Ελληνισμού της Ιωνίας.

Ο Μέντωρ, από τα αξιολογότερα συμρναίικα περιοδικά, πρωτοεκδόθηκε, τον Σεπτέμβριο του 1860, από ομάδα λογίων με επικεφαλείς τους αδελφούς Γρηγοριάδη. Καθιέρωσε τη διακόσμηση των σελίδων του με ξυλογραφίες και περιείχε θέματα τοπικού και γενικότερου ενδιαφέροντος, αλλά και ποιήματα, έχοντας στόχο την “τέρψιν” και την “ώφέλειαν”. Το πρώτο έτος κυκλοφορούσε κάθε εβδομάδα και από

το δεύτερο έως τη διακοπή του, το 1874, δυο φορές το μήνα.

Σημαντική θέση στην ιστορία του σμυρναϊκού περιοδικού Τύπου κατέχει το δεκαπενθήμερο εικονογραφημένο περιοδικό ο Κόσμος, των Μιχαήλ και Νίκου Νικολαΐδης. Ιδρύθηκε τον Δεκέμβριο του 1908 και τυπωνόταν με εξαιρετική επιμέλεια στο τυπογραφείο “Ο Τύπος”, ιδιοκτησίας των εκδοτών. Περιείχε εγκυκλοπαιδική και φιλολογική ύλη, θεατρική ανασκόπηση, ευθυμογραφήματα και αθλητικά από τον πρόεδρο του Πανιώνιου, Δημ. Δαλλά.

Αξιοσημείωτη ήταν και η παρουσία των επιστημονικών περιοδικών που εξέδιδαν οι σμυρναϊκοί σύλλογοι και τα σχολεία. Μπορούμε να αναφέρουμε τα περιοδικά Σμύρνη (1871-1873), Όμηρος(1873-1878), Ανατολή(1880-1881), Μουσείον και Βιβλιοθήκη της Ευαγγελικής Σχολής(1877-1885) και Ερανιστής(1910-1914) του Ελληνογερμανικού Λυκείου του Κυριάκου Γιαννίκη.

ΛΟΓΟΚΡΙΣΙΑ

Το γεγονός και μόνο της εκδοτικής ακμής στην Σμύρνη μαρτυρεί ότι η ανάγκη διακίνησης των ιδεών έβρισκε διέξοδο, ακόμη και όταν οι κρατικοί μηχανισμοί λογοκρισίας λειτουργούσαν ασφυκτικά. Οι Έλληνες εκδότες προσαρμόστηκαν στις δύσκολες συνθήκες και σύντομα βρήκαν τρόπους να παρακάμπτουν τα εμπόδια των λογοκριτών. Οι ποινές παύσης των εφημερίδων ήταν συχνό φαινόμενο. Ο συνηθισμένος τρόπος αντιμετώπισής τους ήταν η έκδοση, για όσο διάστημα διαρκούσε η τιμωρία, μιας αναπληρωματικής εφημερίδας, η οποία εκδιδόταν ως την στιγμή εκείνη με τελείως ανώδυνες ειδήσεις και σε ελάχιστα αντίτυπα, όσα χρειαζόταν να υποβάλλονται στις λογοκριτικές αρχές.

Στην εποχή της απολυταρχίας του σουλτάνου Αβδούλ Χαμίτ Β΄ η λογοκρισία ξεπέρασε κάθε λογικό όριο. Κύριο μέλημά της ήταν η προστασία του προσώπου του σουλτάνου, του μοναρχικού θεσμού και της μουσουλμανικής θρησκείας. Ο κατάλογος των απαγορεύσεων μπορεί σήμερα να δημιουργεί θυμηδία, τότε, όμως, αποτελούσε σημαντικό πρόβλημα. Για να το παρακάμψουν, οι Έλληνες δημοσιογράφοι αναγκάστηκαν να οξύνουν τη ν επινοητικότητά τους.

Η επανάσταση των Νεότουρκων, το 1908, γέννησε ελπίδες φιλελευθεροποίησης, οι οποίες, όμως, σύντομα διαψεύστηκαν. Ωστόσο, η καθεστωτική αλλαγή δημιούργησε ατμόσφαιρα ελευθερίας. Το κλίμα αυτό αποτυπώνεται έντονα στα δημοσιεύματα των εφημερίδων, όπως και σε αρκετά βιβλία της εποχής. Αντίθετα, τα προβλήματα πολλαπλασιάστηκαν κατά την περίοδο του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Η λογοκρισία εντάθηκε και οι παύσεις των εφημερίδων και οι διώξεις των εκδοτών πύκνωσαν. Στο νέο, αλλά σύντομο, κεφάλαιο της ελληνικής διοίκησης της Ιωνίας η λογοκρισία εξακολούθησε να υφίσταται. Κοντά στην τουρκική συστήθηκε διασυμμαχική λογοκρισία και σε αυτές

προστέθηκε και η ελληνική.

Η καταστροφή του 1922 έθεσε τέλος στη μακρόχρονη και γόνιμη εκδοτική δράση στη Σμύρνη, που αποτέλεσε σημαντικότερο παράγοντα ανάπτυξης της ελληνικής εθνικής συνείδησης.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗ Ο ΙΔΡΥΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΣΜΥΡΝΗΣ

Ένας από τους τελευταίους Έλληνες που είδα στους δρόμους της Σμύρνης πριν από την είσοδο των Τούρκων ήταν ο καθηγητής Καραθεοδωρή, πρύτανης του καταδικασμένου εν τη γένεσει του Πανεπιστημίου. Όταν αναχώρησε ο Καραθεοδωρή από τη Σμύρνη, ήταν σαν να έφευγε από τη Μικρά Ασία η ενσάρκωση της ελληνικής ευφυΐας, της τέχνης και του πολιτισμού”, γράφει ο τότε πρόξενος της Αμερικής στη Σμύρνη George Horton στο βιβλίο του “Αναφορικά με την Τουρκία”.

Έτσι γράφτηκε ο επίλογος ενός μεγαλεπήβολου σχεδίου. Εμπνευστές του υπήρξαν ο Κ. Καραθεοδωρή και ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Οραματίστηκαν όχι μόνο την απελευθέρωση της Μ. Ασίας, αλλά τον εκπολιτισμό και την πνευματική και διοικητική άνθησή της, με επίκεντρο το Πανεπιστήμιο της Σμύρνης. Το πανεπιστήμιο αυτό, θα περιλάμβανε και Σχολή ανατολικών γλωσσών, καθώς και Ανώτερο μουσουλμανικό ιεροδιδασκαλείο.

Παρ' όλο που ο Καραθεοδωρή ήταν ολόψυχα δοσμένος στα μαθηματικά, ωστόσο η μακροχρόνια ενασχόληση της οικογένειάς του με την πολιτική και τη διπλωματία δεν του επέτρεπε να αδιαφορεί για τα κοινά. Η οικογενειακή αυτή παράδοση, το αναγνωρισμένο επιστημονικό κύρος, η εκτεφρασμένη φιλοπατρία, καθώς και τα αποδεδειγμένα διοικητικά προσόντα του Κ. Καραθεοδωρή οδήγησαν τον Ελευθέριο Βενιζέλο στο να τον καλέσει τον Σεπτέμβριο του 1919 στο Παρίσι από το Βερολίνο. Εκεί, ο Καραθεοδωρή του παρουσίασε κάποιες απόψεις του για την ίδρυση ενός δεύτερου Πανεπιστημίου στην Ελλάδα και του υπέβαλε(τον Οκτώβριο του 1919) σχετικό γραπτό υπόμνημα.

Ο Καραθεοδωρή συνέταξε το σχέδιο της λειτουργίας του Πανεπιστημίου κατά το πρότυπο των αγγλοσαξονικών ιδρυμάτων, τα οποία περιλάμβαναν θεωρητικές και εφαρμοσμένες επιστήμες.

Σύμφωνα με το διάταγμα της Ύπατης Αρμοστείας Σμύρνης, το σχετικό με την ίδρυση του Πανεπιστημίου, αυτό θα περιλάμβανε :

- 1. Σχολή Γεωπονική και φυσικών επιστημών, με σκοπό την εκπαίδευση**

πολιτικών μηχανικών, μηχανολόγων, αρχιτεκτόνων, ηλεκτρολόγων, χημικών κ.ά.

2. Σχολή ανατολικών γλωσσών και ανατολικού πολιτισμού
3. Σχολή δημοσίων υπαλλήλων
4. Σχολή Εμπορική
5. Σχολή χωροσταθμών και εργοδηγών
6. Ανώτερο μουσουλμανικό ιεροδιδασκαλείο
7. Ινστιτούτο υγιεινής
8. Δημόσια βιβλιοθήκη

Ο Καραθεοδωρή θεωρούσε τη βιβλιοθήκη ως “σπονδυλική στήλη” του Πανεπιστημίου. Φιλοδοξία του ήταν να την εμπλουτίσει τόσο, ώστε να είναι μοναδική στην Ανατολή. Για τον σκοπό αυτό ζήτησε από την Αρμοστεία έγκριση προσέλαβε ως ειδικό το δόκτορα J. Ausserer, που για 12 χρόνια ήταν υπάλληλος της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Βερολίνου και επιπλέον ήξερε τούρκικα.

Η επιλογή του καθηγητικού προσωπικού του Πανεπιστημίου έγινε από τον ύπατο αρμοστή Στεργιάδη, με βάση τα πρόσωπα που του υπέδειξε ως κατάλληλα ο Κ. Καραθεοδωρή.

Ως κτίριο του Πανεπιστημίου Σμύρνης χρησιμοποιήθηκε ένα μεγάλο και ευρύχωρο κτίριο στο λόφο Μαχρή Μπαμπά. Το κτίριο ήταν μισοτελειωμένο, όταν απελευθερώθηκε η Σμύρνη. Προοριζόταν να στεγάσει δημόσια βιβλιοθήκη και ανώτερη τουρκική σχολή.

Από τον Αύγουστο έως τον Οκτώβριο του 1921 ο Καραθεοδωρή πήγε στη Γερμανία για να μεριμνήσει για θέματα του Πανεπιστημίου. Επέστρεψε στη Σμύρνη στις 12 Οκτωβρίου. Από τότε παρέμεινε εκεί μέχρι τη Μικρασιατική Καταστροφή. Εργάστηκε με πίστη και ενθουσιασμό για την οργάνωση του Πανεπιστημίου, το οποίο δεν έμελλε, ωστόσο, να λειτουργήσει. Ο Καραθεοδωρή ήταν ο τελευταίος που κλείδωσε την κεντρική πόρτα του κτιρίου του Πανεπιστημίου της Σμύρνης. Οι λυγμοί του συνόδευαν το γύρισμα στην κλειδαριά του μεγάλου κλειδιού της πόρτας. Το κλειδί αυτό παρέδωσε αργότερα συμβολικά στον Νικόλαο Πλαστήρα.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ ΚΑΙ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ

Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος (1914-1918) ολοκληρώθηκε με νίκη των δυνάμεων της Αντάντ.

Στις 17/30 Οκτωβρίου 1918 υπογράφηκε η Συνθήκη Ανακωχής του Μούδρου ανάμεσα

στους συμμάχους και την Οθωμανική Αυτοκρατορία και ήταν η διεθνής εκείνη πράξη που αφορούσε άμεσα την Ελλάδα. Το γεγονός και μόνο ότι το ελληνικό κράτος βρέθηκε στο τέλος του πρώτου μεγάλου πολέμου του 20^{ου} αιώνα στο στρατόπεδο των νικητών, ήταν αναπότρεπτο να θεωρηθεί θρίαμβος της εξωτερικής πολιτικής που εμπνεύστηκε και υλοποίησε ο Ελευθέριος Βενιζέλος και πλήγμα για τους αντιπάλους του.

ΤΟ «ΕΠΙΣΗΜΟ» ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΣΤΗ ΣΜΥΡΝΗ ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑΣ

Την εποχή των κρίσιμων διπλωματικών ζυμώσεων για την επίλυση του Ανατολικού Ζητήματος οι βασικοί Σύμμαχοι της Αντάντ θεώρησαν ότι οι συνθήκες ήταν ώριμες για μία κατά μέτωπο αναμέτρηση με τους μπολσεβίκους του Λένιν?μία αναμέτρηση που θα εκτυλισσόταν στην Ουκρανία και στην οποία θα συμμετείχαν και ελληνικές δυνάμεις.

Κατά τη διάρκεια της εκστρατείας στην Ουκρανία, ο Ελ. Βενιζέλος κλιμάκωνε με διακριτικό τρόπο τις πιέσεις απέναντι στους Συμμάχους, προκειμένου να παραχωρηθεί στην Ελλάδα η Σμύρνη και η ευρύτερη περιοχή της, αξιοποιώντας τη δυσαρμονία στις σχέσεις των Αγγλογάλλων με τους Ιταλούς καθώς και την ανησυχία που προκαλούσε το σταθερά ανερχόμενο εθνικιστικό κίνημα στη μεταπολεμική Τουρκία. Η στρατηγική αυτή απέδωσε τους πρώτους της καρπούς στις 22 Απριλίου 1919, όταν οι δυνάμεις της Αντάντ κατέληξαν να παραχωρήσουν τη διοίκηση της περιοχής της Σμύρνης στο σύμμαχο ελληνικό κράτος, ανάβοντας το πράσινο φως για τη εκεί αποστολή ελληνικών στρατιωτικών μονάδων.

Στις 29 Απριλίου, η απόφαση αυτή προσέλαβε οριστικό χαρακτήρα και στις 2 Μαΐου 1919, ένα όνειρο πολλών γενεών έγινε πραγματικότητα με τον κατάπλου ισχυρής μοίρας του ελληνικού στόλου στο λιμάνι της Σμύρνης. Η απόβαση μονάδων του ελληνικού στρατού έγινε μέσα σε ατμόσφαιρα εθνικής έξαρσης και ψυχικής ανάτασης των Ελλήνων της πρωτεύουσας της Ιωνίας. Τις θερμές όμως εθνικές εκδηλώσεις αμαύρωσαν κάποιες αιματηρές αντιπαραθέσεις ανάμεσα σε Έλληνες στρατιώτες και Τούρκους ατάκτους. Τα ήσσονος σημασίας αυτά επεισόδια σηματοδοτούν βέβαια την απαρχή του τρίχρονου πολέμου της Μικράς Ασίας και σύμφωνα με πολλές ενδείξεις δρομολογήθηκαν παρασκηνιακά από Ιταλούς και όχι από φανατικούς Τούρκους εθνικιστές, όπως νομιζόταν στην αρχή.

Ο Έλληνας πρωθυπουργός, στο άκουσμα των συγκρούσεων αυτών, οι οποίες ήταν ικανές να ανατρέψουν τη θετική για την Ελλάδα εικόνα, διεμήνυσε αυστηρά στις δυνάμεις της Σμύρνης να αρκεστούν στα στρατιωτικά τους καθήκοντα και μόνο, και να επιδείξουν πνεύμα μετριοπάθειας και φιλικότητας απέναντι στους Τούρκους της πόλης.

Οι ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις δεν ήταν δυνατόν να παραμείνουν μόνο στη Σμύρνη, αλλά έπρεπε να καταλάβουν την ευρύτερη περιφέρειά της και τις περιοχές της

ενδοχώρας της, οι οποίες ανήκαν στη ζώνη κατοχής που είχε εκ των προτέρων οριστεί Η πρωτοβουλία αυτή συνάντησε δυσκολίες και την ακολούθησαν επεισόδια που προκλήθηκαν ύστερα από επιθετικές ενέργειες τουρκικών ανταρτικών δυνάμεων.

Ο ελληνικός στρατός προχώρησε σε εκκαθαριστικές επιχειρήσεις σε βάθος, ακόμα και μέσα στη ζώνη της ιταλικής κατοχής, εξουδετερώνοντας σημαντικό μέρος των ανταρτών. Όμως προχώρησε και σε πράξεις αντεκδίκησης, αμαυρώνοντας την εικόνα της Ελλάδας σε διεθνές επίπεδο. Οι Δυτικές Δυνάμεις αντέδρασαν στο άκουσμα της είδησης αυτής, συστήνοντας ανακριτική επιτροπή.

Οι συμμαχικές υπενθυμίσεις προς τον Έλληνα πρωθυπουργό για μετριοπάθεια και αυτοσυγκράτηση ήταν περιττές, διότι ο Ελ. Βενιζέλος διέθετε και την παιδεία αλλά και τις ευαισθησίες απέναντι σε τέτοιου είδους εθνικιστικές παρεκτροπές.

Το διάστημα μετά την ελληνική απόβαση στη Σμύρνη ήταν ιδιαίτερα κρίσιμο και γεμάτο εντάσεις και περιπλοκές εξαιτίας των ιταλικών δολοπλοκιών και της τουρκικής επιθετικότητας. Κομβικό σημείο στις ζυμώσεις αυτές αποτελεί η σύγκρουση στο Αϊδίνιο, η οποία κατέδειξε τον σκοτεινό ρόλο του ιταλικού παράγοντα και των Τούρκων. Ο Έλληνας πρωθυπουργός απαίτησε ευρύτερη ζώνη αρμοδιοτήτων για το στρατό κατοχής και επιτήρηση σε νευραλγικά σημεία και οδούς. Οι Σύμμαχοι όμως καθόρισαν μια στενή ζώνη ελληνικών αρμοδιοτήτων, γνωστή ως «Γραμμή Μιλν», υποχρεώνοντας τις ελληνικές δυνάμεις σε μια υποχωρητική κατάσταση αντίκρου στην ολοένα και περισσότερο κλιμακούμενη τουρκική επιθετικότητα. Ο Βενιζέλος δεν έμεινε αδρανής, αλλά αντίθετα ενέτεινε τις προσπάθειές του προς τους Συμμάχους, χωρίς ωστόσο να πετύχει θεαματικά αποτελέσματα.

Στην ίδια χρονική συνάφεια με τη χάραξη της «Γραμμής Μιλν», συντελέστηκε η διπλωματική συνεννόηση Ελλάδας και Ιταλίας και στις 16 Ιουλίου υπογράφηκε το Σύμφωνο Βενιζέλου-Τιτόνι, με το οποίο προσδιορίζονταν επακριβώς οι ζώνες της ελληνικής και της ιταλικής κατοχής και άνοιγε ένας διάυλος προσέγγισης και για άλλα σημαντικά θέματα που απασχολούσαν τα δύο κράτη. Οι Ιταλοί αποδέχονταν μερικώς τα ελληνικά δίκαια στη Βόρειο Ήπειρο και δέχονταν επίσης την παραχώρηση των Δωδεκανήσων, εκτός από το νησί της Ρόδου. Κατ' αναλογία η Ελλάδα αναγνώριζε στην Αλβανία τα χαρακτηριστικά ιταλικού προτεκτοράτου, καθώς επίσης και τη συνεχή ουδετερότητα στα Στενά της Κέρκυρας. Η Θράκη, με την υπογραφή της Συνθήκης του Νεϊγί το Νοέμβριο του 1919, πέρασε με επίσημο τρόπο από τον έλεγχο της Βουλγαρίας στους Συμμάχους. Νωρίτερα και πιο συγκεκριμένα τον Οκτώβριο, τα βουλγαρικά στρατεύματα είχαν εκκενώσει τη Δυτική Θράκη και τη θέση τους είχαν καταλάβει οι Σύμμαχοι.

Η ΦΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΜΟΝΗΣ ΚΑΙ Η ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Το Δεκέμβριο του 1919 υλοποιήθηκαν πολλές τροποποιήσεις στη μορφή και στις δομές των ελληνικών δυνάμεων. Ο αντιστράτηγος Κ.Μηλιωτης Κομνηνός ορίστηκε γενικός διοικητής όλων των ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων τα οποία στις αρχές του 1920 έφτασαν τους 65.000 αξιωματικούς και οπλίτες. Ο Κ.Μηλιωτης Κομνηνός ήταν εισηγητής της στρατηγικής να δρομολογηθούν ευρείας κλίμακας εκκαθαριστικές επιχειρήσεις εναντίον των αντίπαλων δυνάμεων, οι οποίες είχαν γίνει πολύ επιθετικές . Η διαρκής κινητοποίηση των Τούρκων ανταρτών σε συνάρτηση με τις κοσμογονικές αλλαγές που συντελούνταν στο εσωτερικό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αλλά και οι συνεχής αναβλητικότητα των δυτικών δυνάμεων να επιβάλουν τους όρους της ανακωχής του Μουδρου δημιούργησε σε όλους την αίσθηση ότι η δικαίωση των Ελληνικών Εθνικών Προσδοκιών στο Μικρασιατικό χώρο ήταν από αβέβαιη έως πολύ δυσχερής.

Μέσα στις κρίσιμες περιστάσεις η ανωτάτη ηγεσία του στρατεύματος και της πολιτείας συνήλθε τον Ιανουάριο του 1920 σε σύσκεψη στη Χίο με την συμμετοχή του πρωθυπουργού της χώρας Ελ.Βενιζελου, του αρμοστή Α.Στεργιαδη του αρχιστράτηγου Λ.Παρασκευοπουλου του αντιστράτηγου Κ.Μηλιωτη Κομνηνού κ.α. Και εξέτασε όλες τις παραμέτρους της Μικρασιάτικης υπόθεσης αποφασίζοντας την ενίσχυση των ελληνικών δυνάμεων.

Στις 3 Μαΐου του 1920 οι σύμμαχοι κατέλαβαν την Κωνσταντινούπολη ως απάντηση στην διαρκώς κλιμακούμενη επιθετικότητα των Κεμαλικών , διέλυσαν βίαια την βουλή των Φιλοκεμαλικων, καταδίωξαν τους φανατικούς εθνικιστές του Κεμάλ και επέβαλαν την κυβέρνηση του Δαματ Φεριτ.

ΟΙ <<ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΑΣ-ΠΡΟΥΣΑΣ-ΟΥΣΑΚ>>, ΟΙ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΘΡΑΚΗ

Το Μάιο του 1920 οι δυτική Θράκη πέρασε στη πλήρη δικαιοδοσία του Ελληνικού στρατού ενώ τον Μάρτιο-Απρίλιο είχε εκδηλωθεί στασιαστικό κίνημα εναντίον των συμμάχων στις 9 με 10 Ιουνίου το 1921 εκδηλώθηκε η ευρείας κλίμακας επίθεση του ελληνικού στρατεύματος με δυνάμεις κρούσης και τα δυο σώματα στρατού που διέθετε στο Μικρασιατικό χώρο. Η επίθεση σχεδιάστηκε να εξαπολυθεί προς δυο κατευθύνσεις η πρώτη ήταν προς τα βόρεια στις 9 Ιουνίου (αντιπερισπασμός) και η δεύτερη προς τα ανατολικά στις 1 Ιουνίου (Ήταν η κυρία και είχε σαρωτικό χαρακτήρα) ο συγκεκριμένος σχεδιασμός απέδωσε και στις 11 Ιουνίου η ελληνικές δυνάμεις κατέλαβαν την Φιλαδέλφεια. Βασική παράμετρος των σχεδιασμών του ελληνικού επιτελείου ήταν η ανακούφιση των συμμάχων από την αυξημένη δραστηριότητα των Κεμαλικών γι αυτό το λόγο η ελληνική επίθεση συνεχίστηκε και προς την πλευρά των παραλίων της Προποντίδας. Στη κορύφωση της στρατιωτικής αντιπαράθεσης η ηγεσία του ελληνικού στρατεύματος χωρίς να ενημερώσει τον

Ελ.Βενιζέλο, αποφάσισε την άμεση επίθεση στη Προύσα που τελικά καταλείφθηκε στις 25 Ιουνίου. Η επιθετική αυτή πρωτοβουλία και νίκη των Ελληνικών όπλων πρόσφερε στους συμμάχους τη δυνατότητα να ελέγξουν απόλυτα στα στενά των Δαρδανελίων. Το ενδιαφέρον της Ελληνικής ηγεσίας μετατοπίστηκε για λίγο γεωγραφικά από την Μ. Ασία στη Ανατολική Θράκη και οι εισβολές των ελληνικών δυνάμεων στέφτηκαν με επιτυχία. Τέλος μια εξέλιξη που επιβεβαιώθηκε από τις 11-15 Οκτωβρίου στο πλαίσιο της σκληρής Ελληνοτουρκικής σύγκρουσης στην όμορη με το Ουσαν περιφέρεια Τσεντις και Χαν που ναι μεν κατέληξε σε ήττα των Τούρκων απέδειξε όμως ότι η Κεμαλική ήταν πλέον ένας αξιόμαχος άρτια εκπαιδευμένος και άριστα δομημένος και διοικούμενος στρατός.

ΟΙ ΕΛΙΓΜΟΙ ΤΟΥ ΚΕΜΑΛ

Η εθνική ιστοριογραφία, όταν γράφει την ιστορία της, χρησιμοποιεί κάποιες συγκεκριμένες έννοιες. Και θέλει το έθνος να αντιλαμβάνεται την ιστορία του μέσω αυτών των εννοιών. Η αντίληψη αυτή της ιστορίας αντανακλά τον εθνοκεντρισμό της κάθε εθνικής ιστορίας και έρχεται σε σύγκρουση με τις αντίστοιχες έννοιες των άλλων εθνικών ιστοριών.

Στην περίοδο της μικρασιατικής καταστροφής, που εξακολουθούν να υπερισχύουν οι εθνοκεντρικές αυτές αντιλήψεις της ιστορίας, είναι πολύ δύσκολο να εκφραστεί κανείς με τη γλώσσα της “άλλης πλευράς”. Κατ' αρχάς, το έτος 1922 είναι ένα σημαδιακό έτος για τους Τούρκους, είναι το έτος “της απελευθέρωσης”. Οι κατοχικές δυνάμεις όχι μόνο επιθυμούσαν να παραμείνουν επ' αόριστον στην Τουρκία, αλλά επεδίωκαν επίσης να διώξουν τους τουρκικούς πληθυσμούς προς την Κεντρική Ασία. Παρ' όλο που ο σουλτάνος Μεχμετ ΣΤ' και η κυβέρνηση του στην Πόλη, προκειμένου να σώσουν την οθωμανική δυναστεία, συνεργάστηκαν με τις κατοχικές δυνάμεις, η κυβέρνηση της Άγκυρας και η Εθνοσυνέλευση κατάφεραν να πετύχουν το στόχο τους με δυο τρόπους : α) διπλωματία, β) πόλεμο.

Στη διπλωματία, η κυβέρνηση της Άγκυρας ενήργησε με δυο τρόπους : πρώτον, έλαβε την υποστήριξη της Σοβιετ. Ένωσης κατά του ιμπεριαλισμού. Δεύτερον, εκμεταλλεύθηκε τα αντικρουόμενα συμφέροντα των κατοχικών δυνάμεων.

Το 1922, το μεγαλύτερο μέρος των στρατηγικών αυτών κινήσεων της Άγκυρας αποδείχθηκε αποτελεσματικό. Στον πόλεμο, η κυβέρνηση της Άγκυρας νίκησε τους Έλληνες στις μάχες του Ινονού και του Σαγγάριου. Στο διπλωματικό επίπεδο, η Άγκυρα χάραξε εκεί που επιθυμούσε τα σύνορα στην Ανατολή και κατάφερε να λάβει μεγάλη υποστήριξη σε όπλα και χρήματα από τη Σοβιετ. Ένωση.

Την ίδια περίοδο βέβαια υπήρχε και μια ισχυρή αντιπολίτευση τόσο στην

Κωνσταντινούπολη όσο και στην Άγκυρα, κατά του Μουσταφά Κεμάλ. Ο πρώτος πόλος αντιπολίτευσης είναι το παλάτι και ο Τύπος της Πόλης. Ο δεύτερος πόλος της αντιπολίτευσης κατά του Μουσταφά Κεμάλ ήταν μέσα στην Εθνοσυνέλευση, στην Άγκυρα. Στην Εθνοσυνέλευση υπήρχαν δυο αντικρουόμενες δυνάμεις: “το πρώτο γκρουπ” που υποστήριζε τον Μουσταφά Κεμάλ και “το δεύτερο γκρουπ” που αντετίθετο σθεναρά στην πολιτική του.

ΜΠΟΛΣΕΒΙΚΟΙ ΚΑΙ ΚΕΜΑΛ

Στις 16 Μαρτίου 1921 υπογράφηκε το Σύμφωνο Φιλίας και Αδελφότητας που περιείχε την παραχώρηση των εδαφών των Κάρς και Αρνταχάν στην Τουρκία και την παραίτηση της σοβιετικής Ρωσίας από κάθε οικονομική απαίτηση απέναντι στην κεμαλική κυβέρνηση. Το σύμφωνο της Μόσχας αποτελούνταν από προοίμιο, 16 άρθρα και τρία παραρτήματα.

Με την Συνθήκη αυτή η Τουρκία εξασφάλισε τα βορειοανατολικά σύνορα της, ισχυροποιήθηκε η κεμαλική κυβέρνηση, βγήκε από τη διπλωματική απομόνωση και καθιερώθηκε ως ισότιμο μέλος στις διακρατικές συμφωνίες και στα δίκτυα της διεθνούς ισορροπίας, ενώ η Ρωσία σταθεροποίησε την ταραγμένη περιοχή του Καυκάσου, ενίσχυσε τη θέση των μπολσεβίκων απέναντι στην Αντάντ, ανύψωσε το κύρος τους στον ισλαμικό κόσμο και εξασφάλισε τη δυνατότητα για μια μελλοντική μετατροπή του Ευξείνου Πόντου σε *mare clausum*. Παράλληλα κάθε πλευρά υποχρεωνόταν να ενημερώνει την άλλη για τις ενέργειες της στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής.

Την ίδια μέρα υπογράφηκε και η συμφωνία για τη χορήγηση δωρεάν οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας στον Μουσταφά Κεμάλ. Σε μια περίοδο που ο σοβιετικός λαός πέθαινε καθημερινά από την πείνα, ο Λένιν δεν δίστασε να δωρίσει 10 εκατομμύρια χρυσά ρούβλια και ανυπολόγιστης αξίας οπλισμό στο δικτάτορα Μουσταφά Κεμάλ όχι για να πολεμήσει τους ιμπεριαλιστές όπως υποκριτικά δήλωνε ο ίδιος και οι συνεργάτες του, αλλά για να εξασφαλίσει τα δικά του ζωτικά συμφέροντα στη μεγάλης στρατηγικής, οικονομικής και γεωπολιτικής σημασίας περιοχή.

Με ποια λογική θεωρείται ιμπεριαλιστικός ο πόλεμος των Ελλήνων στη Μικρά Ασία, όταν το 25% του συνολικού πληθυσμού, που στέναζε κάτω από την τουρκική βαρβαρότητα, ήταν δεδηλωμένης ελληνικής καταγωγής; Ποιους ιμπεριαλιστές εννοούσε ο Λένιν, όταν γνώριζε πολύ καλά, αυτός και το επιτελείο του, ότι η Γαλλία και η Ιταλία είχαν ήδη κάνει τη μεγάλη πολιτική στροφή, αποχωρώντας από τα εδάφη και προσφέροντας μεγάλη στρατιωτική βοήθεια στον Μουσταφά Κεμάλ;

Επίσης αναφορές του υπουργείου Εξωτερικών της σοβιετικής Ρωσίας καταγράφουν με λεπτομέρειες την οικονομική βοήθεια που έδωσε ο Λένιν στο Μουσταφά Κεμάλ. Η πρώτη δόση ήταν το καλοκαίρι του 1920 όπου παραδόθηκαν 6.000 όπλα, 5.000.000 σφαίρες και 17.600 οβίδες. Τον Σεπτέμβριο δόθηκαν ακόμα 200,6 χιλιόγραμμα χρυσού σε ράβδους. Τον

Ιανουάριο και τον Φεβρουάριο του 1921 παραδόθηκαν, στη κεμαλική κυβέρνηση, 1.000 βόμβες και 4.000 χειροβομβίδες. Αυτές οι παροχές ήταν το πρόγευμα για το μεγάλο φαγοπότι που υπογράφηκε στις 16 Μαρτίου 1921.

Τότε ο Λένιν πρόσφερε 33.275 τουφέκια, 57.980.000 φυσίγγια, 327 πολυβόλα, 129.479 οβίδες και μεγάλες ποσότητες άλλων στρατιωτικών ειδών. Στις 23 Μαρτίου 1921 η κυβέρνηση του σοβιετικού Αζερμπαϊτζάν έστειλε δωρεάν για τις ανάγκες του κεμαλικού στρατού 30 δεξαμενές με πετρέλαιο, 2 δεξαμενές με βενζίνη και 8 δεξαμενές με κηροζίνη.

Τον Απρίλιο του 1921 η σοβιετική κυβέρνηση προσέφερε στην τουρκική Ερυθρά Ημισέληνο 30.000 χρυσά ρούβλια για τις ανάγκες των πληθυσμών που είχαν πληγεί από τους κατακτητές (εννοούσε τους Έλληνες). Ο Μ. Κεμάλ στην απαντητική ευχαριστήρια επιστολή του έγραφε: «Αυτή η μεγαλοσύνη και η φιλανθρωπική πράξη της σοβιετικής Ρωσίας ως προς τους άτυχους, τους οποίους η απληστία του ιμπεριαλισμού και η βαρβαρότητα των Ελλήνων έριξαν στην πιο φρικτή ανέχεια, θα εκτιμηθεί ανάλογα από τον τουρκικό λαό». Στις 29 Ιουνίου 1921 δόθηκε η δεύτερη δόση των 5.000.000 χρυσών ρουβλίων.

Στις 4 Αυγούστου η Μόσχα ενημέρωνε αναλυτικά το διπλωματικό αντιπρόσωπο της κεμαλικής Τουρκίας για τη νέα αποστολή στρατιωτικού υλικού στην Άγκυρα. Αρχηγός της τουρκικής έκτακτης αποστολής ήταν ο Ρίζα Νούρ. Το τηλεγράφημα έγραφε: Σε λίγο χρόνο θα έχουν σταλεί 20 πυροβόλα ξηράς, 30 χιλιάδες βλήματα, 700 χιλιάδες χειροβομβίδες, 10 χιλιάδες νάρκες και 1 εκατομμύριο 500 χιλιάδες τουφέκια.

Η απομονωμένη κεμαλική κυβέρνηση κατόρθωσε μέσα σε τρία χρόνια να ανατρέψει παντελώς τη θανατηφόρα πορεία του Ανατολικού Ζητήματος, η δίκαιη λύση του οποίου ήταν πλέον ορατή μετά το 1920. Μιλώντας ο Μ. Κεμάλ για τη σημασία της μεγάλης οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας των Σοβιετικών είπε ότι: «Η νίκη της νέας Τουρκίας επί των Αγγλογάλλων και Ελλήνων κατακτητών θα χρειαζόταν ασύγκριτα μεγαλύτερες θυσίες ή και δεν θα ήταν καθόλου δυνατή, εάν δεν υπήρχε η υποστήριξη της Ρωσίας. Αυτή βοήθησε την Τουρκία και ηθικά και οικονομικά. Και θα ήταν έγκλημα, εάν το έθνος μας ξεχνούσε αυτή τη βοήθεια».

Στις 29 Νοεμβρίου 1993 ο Θεόφιλος Γεωργιάδης, που δολοφονήθηκε δύο χρόνια αργότερα από τις μυστικές υπηρεσίες της Τουρκίας στην Κύπρο, έγραφε ότι: «Η δημιουργία του σημερινού τουρκικού κράτους ήταν αποτέλεσμα της Σοβιετικής Επανάστασης».

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΣΜΥΡΝΗ ΚΑΙ ΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ

Η προϊστορία της Μικρασιατικής εκστρατείας αποτελούσε από μόνη της μια πολύπλοκη και σκοτεινή περιπέτεια. Για την ακρίβεια, στα χρόνια που ακολούθησαν την ελληνική ανεξαρτησία, στο 19ο αιώνα και στις αρχές του 20ού, η περιοχή δεν βρισκόταν ακριβώς πάνω στις μεγάλες λεωφόρους που -όπως τότε θεωρούσαν-

οδηγούσαν ακριβώς στην περίλαμπρη ολοκλήρωση του ελληνικού έθνους. Οι δρόμοι του μεγαλείου έφερναν τότε στην Κωνσταντινούπολη και, στο ενδιάμεσο, το ενδιαφέρον επικεντρωνόταν στον αγώνα για την Μακεδονία. Η Σμύρνη, η ενδοχώρα της, η μικρασιατική ενότητα, ήταν βέβαια στα υπόψη της Μεγάλης Ελλάδας, ποτέ όμως δεν είχαν βρεθεί στην κορυφή των εθνικών διεκδικήσεων. Κανείς δεν αισθανόταν την ανάγκη να τις διεκδικήσει άμεσα, πιεστικά, μαχητικά και επιτακτικά. Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος και οι ευρύτερες ανατροπές που έφερε στην περιοχή ανέτρεψαν την κλίμακα των προτεραιοτήτων.

Το πρώτο βήμα ήταν να μπει η Ελλάδα στο μεγάλο χορό των “διεκδικήσεων”, στην παρέα των μεθαιριανών νικητών με άλλα λόγια. Δεν ήταν αυτονόητη εξέλιξη. Αντίθετα, η επιλογή στρατοπέδου έγινε μέσα σε ατμόσφαιρα έντονης εσωτερικής διαμάχης, σε συνθήκες βαθύτατου πολιτικού διχασμού και ανοιχτής εξωτερικής επέμβασης. Σχεδόν αυθαίρετα μπορούμε να υποθέσουμε ότι η στροφή προς τη Σμύρνη ξεκίνησε τον Ιούνιο του 1917 όταν, χάρη στη γαλλική αποφασιστικότητα και τη σύντομη εκστρατεία ισχυρών γαλλικών -και ρωσικών- στρατιωτικών δυνάμεων στον Ισθμό και την Αθήνα, μπορούσε να ενοποιηθεί η χωρισμένη στα δύο χώρα.

Οι μεταβολές στην κορυφή ελάχιστα εξομάλυναν το κλίμα στη βάση. Η χώρα εξακολουθούσε να είναι διαιρεμένη σε δύο εχθρικά και αλληλομισούμενα στρατόπεδα που γεωγραφικά ορίζονταν από τη λεγόμενη “παλαιά” και τη νέα Ελλάδα.

ΟΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΕΩΝ

Τελικά, έστω και διά πυρός και σιδήρου, στα 1918 η Ελλάδα κατάφερε να παρουσιάσει εικόνα ενιαίου κράτους και να στείλει σημαντικό αριθμό στρατευμάτων στο συμμαχικό μέτωπο στη Μακεδονία. Η εκεί συμβολή της στην τελική επιτυχία και οι απώλειες που έδωσε για το σκοπό αυτό τής έδωσαν μία καλή θέση στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων μετά το τέλος του πολέμου. Και από αυτή τη θέση ο Βενιζέλος, στο όνομα της χώρας, άρχισε να ιεραρχεί τις διεκδικήσεις του σε βάρος των ηττημένων. Η συγκυρία παρουσιαζόνταν ευνοϊκή και διαρκώς καλύτερη. Η Ρωσία κλεινόταν στον εαυτό της μέσα σε επαναστατική θύελλα. Αυτό σήμαινε ότι ένας από τους βασικούς παράγοντες μαζί με την Αυστροουγγαρία στα Βαλκάνια και στα Στενά έφευγε από το παιχνίδι των διεκδικήσεων. Το κενό που δημιουργήθηκε έσπευσαν να το καλύψουν νέοι διεκδικητές όπως η Ιταλία. Η τελευταία όμως δεν ήταν παρά μια δευτερεύουσα δύναμη και Ο Βενιζέλος αντιλήφθηκε σωστά πως θα μπορούσε να

ξεπεράσει το νέο πρόβλημα προσεγγίζοντας τους πραγματικά ισχυρούς, τη θαλασσοκράτειρα Μεγάλη Βρετανία κυρίως. Ταύτισε την πολιτική του με την πολιτική της τελευταίας στην περιοχή και παρουσίασε τις ελληνικές διεκδικήσεις ως συμπληρωματικές και βοηθητικές των βρετανικών αντίστοιχων.

ΣΦΑΓΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΕΥΡΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ο Βρετανός ιστορικός Άρνολντ Τόινμπι έγραψε ότι υπήρξαν οργανωμένες σφαγές κατά την διάρκεια της ελληνικής κατοχής της Σμύρνης. Ανέφερε ότι ο ίδιος και η γυναίκα του ήταν αυτόπτες μάρτυρες των «ελληνικών κτηνωδιών» - όπως τις περιγράφει - στις περιοχές Γιάλοβας , Κίου και Νικομήδειας και ότι όχι μόνο βρήκαν αδιαμφισβήτητες αποδείξεις στην μορφή «καμένων και λεηλατημένων σπιτιών, πτωμάτων που είχαν σφαχτεί πρόσφατα και τρομοκρατημένους επιζώντες» αλλά είδαν επίσης Έλληνες πολίτες να ληστεύουν και στρατιωτικούς να προβαίνουν σε εμπρησμούς. Σύμφωνα με τον Τόινμπι με την άφιξη των ελληνικών δυνάμεων εκδόχθηκε ο άμαχος τουρκικός πληθυσμός, εξαναγκάζοντας χιλιάδες άστεγους πλέον να φύγουν από τις κατεχόμενες περιοχές.

ΣΦΑΓΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΕΥΡΑ ΤΟΥΡΚΩΝ

Η απόβαση στη Σμύρνη ήταν η αρχή της ελληνικής τραγωδίας με αποτέλεσμα : 25.000 νεκροί και τραυματίες στρατιώτες. Πάνω από 1.500.000 Έλληνες αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις εστίες των προγόνων τους και να έρθουν σαν πρόσφυγες στην Ελλάδα, αφήνοντας πίσω τους πάνω από 600.000 νεκρούς. Σύμφωνα με τα στοιχεία που έδωσε ο Ελ. Βενιζέλος με το υπόμνημά του στη Συνδιάσκεψη της Ειρήνης του Παρισιού, στη Μικρά Ασία ζούσαν 1.694.000 Έλληνες. Στη Θράκη και την περιοχή της Κωνσταντινούπολης 731.000. Στην περιοχή της Τραπεζούντας 350.000 και στα Αδάνα 70.000. Σύνολο 2.845.000 Έλληνες που αποτελούσαν το 20% του πληθυσμού της περιοχής που κυριαρχούσε οικονομικά, είχε δε καταφέρει να διατηρήσει την πολιτιστική του κληρονομιά παρ' ότι αποτελούσε μειονότητα σε εχθρικό περιβάλλον.

Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΗ

Από τον Σεπτέμβριο του 1921 ο κύριος όγκος των δυνάμεων του Ελληνικού στρατού είχε συγκεντρωθεί στο Αφιόν Καραχισάρ. Οι ανώτεροι αξιωματικοί πίστευαν ότι ελέγχοντας το Αφιόν Καραχισάρ μπορούσαν να ανακόψουν την τροφοδοσία του Τουρκικού στρατού. Η ανώτερη ηγεσία του ελληνικού στρατού είχε

υποτιμήσει τα στρατιωτικά σώματα του Κεμάλ με αποτέλεσμα να παραμελήσει την άμυνα των συνόρων και να αρχίσει να καταστρώνει σχέδια κατάληψης της Κωνσταντινούπολης.

Σε αντίθεση με τους Έλληνες αξιωματικούς, οι οποίοι βρίσκονταν σε μια μεγάλη πλάνη, ο Κεμάλ Ατατούρκ γνώριζε πολύ καλά τις δυνάμεις του στρατού αλλά και τις μαχητικές ικανότητες του αντιπάλου στρατοπέδου. Χαρακτηριστικό είναι ότι από τους 177.000 Έλληνες στρατιώτες, μόνο οι 70.000 ήταν μάχιμοι ενώ οι υπόλοιποι απασχολιόντουσαν σε διοικητικές υπηρεσίες. Ο τουρκικός στρατός είχε φροντίσει να εφοδιαστεί με καινούρια ανεπτυγμένα πυροβόλα, τα οποία τελικά έκριναν την έκβαση της μάχης στο Αφιόν Καταχισάρ. Σε αντίθεση με τους Έλληνες αξιωματικούς, οι οποίοι είχαν κερδίσει αξιώματα χωρίς να έχουν πολεμήσει σε πεδία μαχών, οι Τούρκοι αξιωματικοί είχαν λάβει μέρος σε πολλές δύσκολες μάχες και είχαν κερδίσει επάξια τον βαθμό τους. Σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε και το ιππικό του Κεμάλ του οποίου ο σκοπός ήταν να ανακόψει τον εφοδιασμό των Ελλήνων και ταυτόχρονα να ξεσηκώσει τους πληθυσμούς των υπο κατοχή περιοχών σε εξέγερση. Από την άλλη πλευρά ο Ελληνικός στρατός, ταλαιπωρημένος από τις μάχες, ήταν δυσκίνητος και ανοργάνωτος. Ο πολεμικός εξοπλισμός ήταν αρχαϊκός ενώ η τροφοδοσία των ενόπλων δυνάμεων δυσλειτούργούσε. Το σοβαρότερο λάθος όμως ήταν η, πραγματικά εγκληματική, άγνοια της ποιότητας των αντιπάλων.

Το πρωί της 13ης Αυγούστου ο τουρκικός στρατός επιτέθηκε στις ελληνικές δυνάμεις στο Αφιόν Καραχισάρ. Η επίθεση των Τούρκων, την οποία διέυθυνε ο ίδιος ο Κεμάλ, ήταν αναμενόμενη παρ'όλα αυτά αιφνιδίασε με την ποιότητα της την ηγεσία του Ελληνικού στρατού που περίμενε να αντιμετωπίσει άτακτα σώματα στρατού. Το πυροβολικό σε συνεργασία με το ιππικό συνέτριψαν σε ελάχιστο χρόνο την 1η & 4η μεραρχία στρατού. Οι ενισχύσεις δεν κατάφεραν να φτάσουν σύντομα, λόγω της ανασφάλειας που υπήρχε στο στράτευμα αφού η κατάλυση του νότιου μετώπου είχε ήδη διαδοθεί. Σημαντική αιτία αποδιοργάνωσης ήταν και η στρατολόγηση γεωργών και γενικά αμάχων χριστιανών οι οποίοι, εξαιτίας της απειρίας τους και του φόβου τους, αποσυντόνισαν πλήρως τα τακτικά σώματα στρατού. Παράλληλα η διακοπή κάθε μορφής επικοινωνίας, δηλαδή τηλεφώνου και τηλεγράφου, παγίδευσε τον ελληνικό στρατό σε μια εξ'ολοκλήρου εχθρική περιοχή.

Πρωτοσέλιδο της εφημερίδας Ελεύθερο Βήμα της 2 Σεπτεμβρίου 1922. Η κοινή γνώμη αγνοούσε την ταχύτητα της κατάρρευσης του ελληνικού στρατού στο

μέτωπο. Τα νέα για την εγκατάλειψη των Ελλήνων της Μικράς Ασίας στην τύχη τους και οι θηριωδίες που ακολούθησαν έφτασαν σαν κεραυνός εν αιθρία.

Δύο μέρες αργότερα ο ελληνικός στρατός είχε αυτοκαταστραφεί. Στον νότο είχαν σχηματιστεί δύο σώματα στρατού, του Αθανασίου Φράγκου και του Νικόλαου Τρικούπη.[1] Στις 17 Αυγούστου ο στρατός του Νικολάου Τρικούπη περικυκλώθηκε από τους Τούρκους και σταδιακά διασπάστηκε με αποτέλεσμα στις 20 Αυγούστου ο Τρικούπης και η φάλαγγα του, η οποία συμπεριλάμβανε δύο στρατηγούς διοικητές Σωμάτων, ένα μέραρχο, 190 αξιωματικούς και 4.500 οπλίτες, να παραδοθούν. Στο Βορρά, το Γ' σώμα στρατού δεν είχε ιδιαίτερες απώλειες επειδή το κύριο βάρος της τουρκικής επίθεσης το είχαν δεχτεί οι μεραρχίες του νότου. Στις 24 Αυγούστου έφτασε με όλα τους τα πολεμοφόδια στην Προύσα και συνέχισε την πορεία του προς τα παράλια. Βέβαια υπήρξαν περιστατικά διάλυσης, όπως η αποκοπή και η αιχμαλώτιση της 11ης μεραρχίας από τους Τούρκους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα πειθαρχίας επέδειξε η Ανεξάρτητη Μεραρχία υπό τον Δημήτριο Θεοτόκη, η οποία μέσα τον γενικό πανικό που υπήρχε διατήρησε την πειθαρχία της και κατευθύνθηκε με μηδαμινές απώλειες στα ελληνικά παράλια της Μικράς Ασίας. Ο κύριος λόγος της επιτυχίας της μεραρχίας ήταν η ειλικρίνεια που έδειξαν οι αξιωματικοί της απέναντι στους στρατιώτες για τις δυσκολίες της κατάστασης που αντιμετώπιζαν, γεγονός που επέδρασε σημαντικά στην ψυχολογία των στρατιωτών και τους συσπείρωσε. Εν τω μεταξύ η ελληνική ηγεσία βρισκόταν σε πλήρη άγνοια της κατάστασης αφού την ίδια στιγμή ο αρχιστράτηγος Γεώργιος Χατζανέστης βρισκόταν στην Αθήνα και κατέστρωνε σχέδιο κατάληψης της Κωνσταντινούπολης!

Στις 24 Αυγούστου η στρατιωτική ηγεσία συγκεντρώθηκε στη Σμύρνη και εξέδωσε διαταγές. Όμως οι διαταγές δεν είχαν ουσιαστικό αποδέκτη αφού όχι μόνο οι επικοινωνίες είχαν διακοπεί αλλά και οι στρατιώτες δεν υπάκουαν. Η αμυντική τακτική ήταν αδύνατη αφού πολλά σώματα στρατού είχαν αποκοπεί και κατευθύνονταν στα παράλια της Μικράς Ασίας.

Στις 5 Σεπτεμβρίου τα τελευταία τμήματα του Γ' Σώματος Στρατού εγκατέλειψαν την Μικρά Ασία από το λιμάνι της Αρτάκης. Τέσσερις μέρες αργότερα η κυβέρνηση Πρωτοπαπαδάκη παραιτείται και ύστερα από προσπάθειες της Αυλής σχηματίζεται κυβέρνηση υπό τον Ν. Τριανταφυλλάκο.

Υπατος αρμοστής Στεργιάδης .(18/9/1922)

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΙΔΕΑΣ

Μια αναθεώρηση ως προς τον τρόπο προσέγγισης της μικρασιατικής εμπειρίας αποτελεί σήμερα επιτακτική ανάγκη. Ενώ η αρχαία και η βυζαντινή περίοδος της

ιστορίας της Μικράς Ασίας ανήκουν, πλέον, στο χώρο της διεθνούς επιστήμης, δεν συμβαίνει το ίδιο και με τη νεότερη εποχή. Ίσως οι μνήμες είναι ακόμη νωπές, επηρεάζοντας γνώμες και αντιλήψεις. Θα ήταν παράλειψη, ωστόσο, να μη γίνει αναφορά σε αξιόλογες, πράγματι, προσπάθειες των τελευταίων ετών, οι οποίες ανταποκρίνονται πλήρως στους κανόνες της επιστημονικής δεοντολογίας.

Η απομυθοποίηση προσώπων και καταστάσεων αποτελεί μια δεύτερη αναγκαιότητα. Είναι ιστορικό ατόπημα να εκλαμβάνεται, λ.χ., η συνομολόγηση της Συνθήκης των Σεβρών ως η κορωνίδα των επιτυχιών της ελληνικής διπλωματίας από τη στιγμή που κανένα από τα συμβαλλόμενα μέρη δεν προχώρησε, όπως ορίζει η διεθνής πρακτική προκειμένου μια διακρατική πράξη να τεθεί σε ισχύ, στην επικύρωσή της. Θα ήταν επίσης άδικο η ατυχής έκβαση του μικρασιατικού ζητήματος να χρεωθεί εξ ολοκλήρου στην πολιτική εκείνη παράταξη η οποία επικράτησε στις κρίσιμες εκλογές του 1920.

Ατόπημα αποτελεί επίσης σήμερα ο κάθετος διαχωρισμός των πρωταγωνιστών σε θεούς και δαίμονες, πατριώτες και μειοδότες. Από τους πλέον αποκαλυπτικούς, για τον ιστορικό ερευνητή, διαύλους προσέγγισης είναι, αναμφίβολα, η ανάλυση της ανθρώπινης, παραμέτρου σε επίπεδο σχεδιασμού, λήψης και εκτέλεσης αποφάσεων.

Η κατανόηση, με άλλα λόγια, της ψυχολογίας του κρατικού λειτουργού, ο οποίος, με γνώμονα την εξυπηρέτηση του εθνικού συμφέροντος, καλείται να επιλέξει εν μέσω ασυνήθιστα κρίσιμων συγκυριών. Ή ακόμα ο βαθμός ανασφάλειας και απόγνωσης από τις οποίες διακατέχεται μπροστά σε επερχόμενες δυσμενείς εξελίξεις, οι οποίες όχι μόνο να αποτραπούν, αλλά ούτε καν να ελεγχθούν είναι δυνατόν, εξαιτίας της εμπλοκής σε μια περιπέτεια δυσανάλογη με τις δυνατότητες και την αντοχή ενός μικρού κράτους.

Διαρκούντος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, τα διάφορα συμμαχικά κράτη προχώρησαν στη συνομολόγηση σειράς μυστικών συμφωνιών σχετικών με το διαμελισμό της μεταπολεμικής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σε σφαίρες επιρροής και οικονομικής εκμετάλλευσης. Η αντιφατική αυτή κατάσταση διατηρήθηκε και μετά το πέρας του πολέμου, καθώς η κάθε πλευρά ακολουθούσε τη δική της ξεχωριστή γραμμή, προσαρμοσμένη, φυσικά, στις ιδιαιτερότητες των διεκδικήσεών τους. Αποτέλεσμα ήταν η εμφάνιση μιας αλυσίδας πρόσκαιρων ελιγμών και συγκυριακών ισορροπιών που κατέστησαν ακόμη πιο δυσεπίλεκτη μια ήδη πολύπλοκη υπόθεση.

Υπάρχει, τέλος, ένα στοιχείο το οποίο, διενεργώντας ως κοινός παρονομαστής των παραπάνω, είναι σε θέση να προωθήσει την όλη προβληματική. Πρόκειται για την αντίληψη της δύναμης, το πώς δηλαδή ένα νεοσύστατο, ενθουσιώδες συνάμα, όμως γεμάτο ανασφάλεια και υπαρξιακή αγωνία κράτος αντιλαμβάνεται την αποστολή του, σκιαγραφεί το πεπρωμένο του, προσμετρά τις δυνάμεις του σε μια κρίσιμη καμπή της πορείας του, τη μοναδική ίσως στιγμή όπου καλείται να ασκήσει μια διεκδικητική πολιτική. Τρία τέταρτα του αιώνα αργότερα, τα συμπεράσματα αφήνουν μια έντονη γεύση πίκρας.

Το θεωρητικό υπόβαθρο, κατ' αρχάς, ελάχιστα προσφέρεται για εμπλοκή σε περιπέτειες. Μεγαλόπνοη, φιλόδοξη, αποσπασματική, ωστόσο, και γεμάτη αντιφάσεις, η θεωρία της Μεγάλης Ιδέας λειτουργεί περισσότερο ως εργαλείο ικανό να εξορκίσει τις αγωνίες ενός έθνους παρά ως φιλοσόφημα στην υπηρεσία μιας σταθερής και αποτελεσματικής κρατικής στρατηγικής.

Ακόμη χειρότερα, η όλη κατάσταση της Ελλάδας προς τα τέλη της δεκαετίας του '10 (πολιτική, στρατιωτική, οικονομική, κοινωνική, ψυχολογική) δεν επιτρέπει την άσκηση μιας αλυτρωτικής πολιτικής.

Προς τί λοιπόν η μεταστροφή προς θεαματικές επιλογές που χαρακτηρίζει τον προσανατολισμό της ελληνικής διπλωματίας την ίδια εποχή; Επενδύοντας στο αισθητήριό του, ο Ελ. Βενιζέλος προσπάθησε να αποκομίσει από αυτή την

κοσμογονική, σε διεθνή κλίμακα, δεκαετία το μέγιστο όφελος προκειμένου να αναβαθμίσει τη χώρα του στο επίπεδο της δύναμης στο βαλκανικό και, γενικότερα, στο μεσογειακό στερέωμα. Πεπεισμένος ότι εφόσον η συμμαχία με τους Βαλκάνιους γείτονες είχε επιφέρει τους πρώτους καρπούς, η σύμπλευση με τις Μεγάλες Δυνάμεις θα οδηγούσε στην εκπλήρωση του οράματος, διεκδίκησε, το 1919, τμήμα από την οθωμανική λεία. Μένει να αναρωτηθούμε κατά πόσο η υιοθέτηση μιας διεκδικητικής πολιτικής στηρίζεται πάνω σε μια ρεαλιστική απομίμηση της διαθέσιμης δύναμης. Γιατί δυνατός είναι εκείνος που γνωρίζει τα όριά του, εκτιμά και αξιοποιεί τις δυνατότητές του, οργανώνεται προκειμένου να επιβάλει τις θέσεις του μέσω διαπραγματεύσεων από θέση ισχύος ή ακόμη και με τη χρήση βίας. Δυστυχώς τίποτε από τα παραπάνω δεν συμβιβάζεται με την ελληνική πραγματικότητα της εποχής.

Το χάσμα ανάμεσα σε έναν φιλόδοξο, ενθουσιώδη λόγο και μια ανεπαρκέστατη υποδομή αποτελεί, εν κατακλείδι, τον ακρογωνιαίο λίθο της μικρασιατικής καταστροφής. Αν η εκφορά του λόγου ανταποκρίνεται στην πνοή ενός έθνους, η Ελλάδα δεν παύει να είναι μια χώρα χρεωμένη, διχασμένη, με ένοπλες δυνάμεις αισθητά αποδυναμωμένες εξαιτίας διαδοχικών εκκαθαρίσεων, εξαντλημένη, τέλος, από μια μακρόχρονη περίοδο πολεμικής εγρήγορσης. Παίκτης όπως ήταν, ο Βενιζέλος επένδυσε, όπως είχε πράξει το 1912, στο μοναδικό διαθέσιμο παράγοντα: την τύχη. Δυστυχώς θαύματα δεν συμβαίνουν παρά μόνο μια φορά, έστω και αν στην περίπτωση του 1919-1922 λίγο έλειψε να επαναληφθούν.

ANTI ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Η Σμύρνη μάνα καίγεται καίγεται και το βιος μας
ο πόνος μας δε λέγεται δε γράφεται ο καημός μας

Ρωμιοσύνη ρωμιοσύνη δε θα ησυχάσεις πια
ένα χρόνο ζεις ειρήνη και τριάντα στη φωτιά

Η Σμύρνη μάνα χάνεται τα όνειρά μας πάνε
στα πλοία όποιος πιάνεται κι οι φίλοι τον χτυπάνε

Ρωμιοσύνη ρωμιοσύνη δε θα ησυχάσεις πια
ένα χρόνο ζεις ειρήνη και τριάντα στη φωτιά

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ :

Αυγούστη Νικολέτα
Βλάσσης Νικόλαος
Βούτου Άρτεμις
Γκιόκα Γερασιμίνα
Γκόλφης Γεώργιος
Γραμμένος Χρήστος
Καλαμίδας Αλέξανδρος
Καλπακίδης Ευάγγελος
Καλυβάς Νικόλαος
Καρύδη Μαρίνα
Κατσιλιανού Αντωνία
Κέσκου Δέσποινα
Κονταρίνη Κων/να –Αναστασία
Μεταλληνός Εύδοξος
Νούσι Γκενάιντο
Παζινός Αρσένιος
Σκορδίλης Γεώργιος
Σουλάνης Χαρίλαος – Χρύσανθος
Σώμας Γεώργιος- Σπυρίδων
Τσάμης Αριστομένης

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΑΙ ΗΘΙΚΟΣ ΕΜΨΥΧΩΤΗΣ:

Κος Σπυρίδων Κοντοστάνος Π.Ε. 07